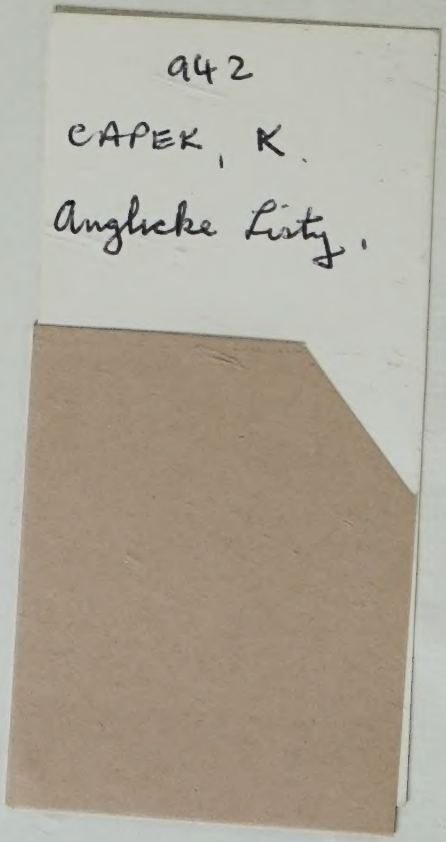
942
ČAPEK, K.
Anglické listy.

LONDON BOROUGH OF LEWISHAM

LIBRARIES DEPARTMENT

BOOK STORE

Books must be returned on or before the last date stamped below or on the date card. Fines on overdue books will be charged:– ½d per day for the first week (1d minimum), 1d per day for the second week. 2d per day thereafter.

Books are renewable by phone, letter or personal call unless required by another reader.

ALL LIBRARIES are closed on Sundays, Good Friday, Christmas Day, Bank Holidays, and the Saturdays prior to Bank Holidays.

METROPOLITAN
SPECIAL COLLECTION

ANGLICKÉ LISTY

942

K A R E L Č A P E K

ANGLICKÉ LISTY

PRO VĚTŠÍ NÁZORNOST PROVÁZENÉ OBRÁZKY AUTOROVÝMI

(LETTERS FROM ENGLAND)

London :

GEORGE ALLEN & UNWIN LIMITED

942 CAP
TRANSFERRED TO
Metropolitan Special Collections
LEWISHAM.

First published in Prague
in 1924
Sale forbidden by the Germans in 1939
Reprinted in Great Britain 1941

WESTMINSTER
PUBLIC LIBRARIES
CLASS
942T
ACC
D.
P/KK2011

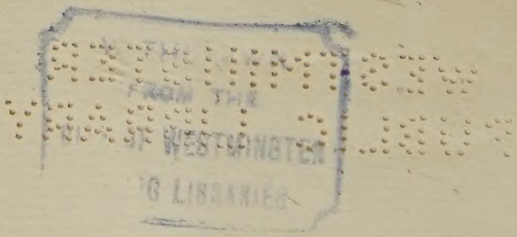

All rights reserved

Printed in Great Britain by
BRADFORD & DICKENS
DRAYTON HOUSE, W.C.1

A N G L I E

PRVNÍ DOJMY

„Musí se začít od začátku," radil mi kdysi mistr Chauliac; ale jelikož jsem už deset dní na tomto babylonském ostrově, ztratil se mi začátek. Čím mám nyní začít? Opečeným špekem nebo výstavou ve Wembley? Panem Shawem nebo londýnskými strážníky? Vidím, že začínám velmi zmateně; ale co se týče těch strážníků, musím říci, že jsou rekrutováni podle krásy a velikosti; jsou jako bohové, o hlavu větší než lidé smrtelní, a jejich moc je neomezená; když takový dvoumetrový Bob na Piccadilly zvedne ruku, zastaví se všechny vehikly, utkví Saturn a Uran stane na své nebeské dráze, čekaje, až Bob tu ruku spustí. Nikdy jsem neviděl něco tak nadlidského.

Největší překvapení cestovatele je, najde-li v cizí zemi to, o čem stokrát četl nebo co stokrát viděl na obrázku. Užasl jsem, když jsem v Miláně našel Milánský dóm nebo Kolosseum v Římě. Je to poněkud příšerný dojem, protože člověk má pocit, že už tu někdy byl nebo že to

už jednou nějak zažil, snad ve snu nebo kdy. Zarazí tě, že v Holandsku jsou opravdu větrné mlýny a kanály a že na londýnském Strandu je opravdu tolik lidí, že ti je z toho špatně. Jsou dva zcela fantastické dojmy: nalézt něco neočekávaného, a nalézt něco hodně známého. Člověk se vždycky nahlas podiví, když z ničeho nic

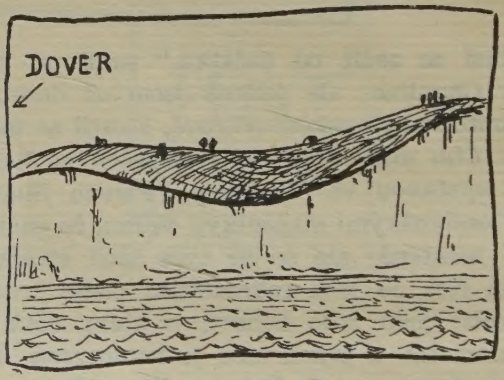

potká starého známého. Nuže, stejně jsem se podivil, když jsem nad Temží našel Parliament, na ulicích gentlemany v šedivých cylindrech, na křižovatkách dvoumetrové Boby a tak dále. Byl to překvapující objev, že Anglie je opravdu anglická.

Ale abych přece jen začal od začátku, tedy nakreslil jsem vám obrázek, jak vypadá Anglie, když se k ní blížíte z Kanálu. To bílé jsou prostě skály a nahoře roste tráva; je to sice stavěno

dosti důkladně, tak říkajíc na skále, ale mít pod nohama kontinent, lidi, to je přece jen solidnější pocit.

Dále jsem vám nakreslil Folkestone, kde jsem přistal. V západu slunce to vypadalo jako hrad a cimbuří; později se ukázalo, že to jsou komíny.

Vystoupiv na zem, shledal jsem s úžasem, že

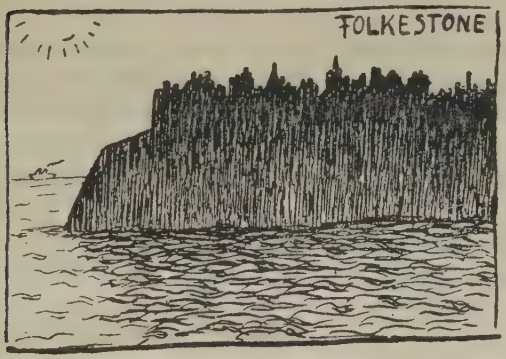

neumím a nerozumím ani slovo anglicky. Ukryl jsem se tedy do nejbližšího vlaku; na štěstí se ukázalo, že jede do Londýna. Cestou shledávám, že to, co jsem považoval za Anglii, je vlastně jenom velký anglický park; samé louky a palouky, překrásné stromy, staleté aleje a sem tam ovce, tak jako v Hyde Parku, patrně pro zvýšení dojmu. Ještě v Holandsku jsem viděl lidi, zvedající zadky k nebi a pracující rukama v hlíně. Tu a tam jsou červené vilky; děvče

kývá přes živý plot, alejí jede cyklista, jinak je tu ku podivu poskrovnu lidí; člověk od nás je zvyklý, že se na každé pídi země někdo mrví v hlíně. Konečně se vlak zavrtává mezi jakési divné domky; je jich sto docela stejných; pak zase celá ulice stejných; a zase, a zase. Dělá to dojem horečného násobení. Vlak letí kolem celého města, na němž leží nějaká hrozná kletba; neboť každý domek má u dveří z jakési zoufalé nutnosti dva sloupy. Další blok je zaklet k tomu, aby nesl samé železné balkony. Následující blok je navždy odsouzen k šedivým cihlám. Další ulici je určen zádumčivý a neodvratný osud mít modré verandy. Pak je celá čtvrt, jíž je pro nějakou neznámou vinu uloženo mít u každých dveří pět stupňů. Nesmírně by mi ulevilo, kdyby některý domek měl jenom tři; ale není to z jakési příčiny možno. A další ulice je celá červená.

Potom tedy jsem vystoupil z vlaku, padl do náručí dobrého českého anděla strážce, byl veden vpravo a vlevo, nahoru a dolů; říkám vám, je to děsné. Naložilï mne do vlaku a vyndali mne v Surbitonu, těšili, krmili a uložili mne do peřin; i byla tma jako u nás, ticho jako u nás, a sny, které jsem měl, byly všelijaké, něco o lodi, něco o Praze a něco divného, co jsem už zapomněl.

Chvála bohu, že jsem neměl padesát stejných snů jeden za druhým. Buďte nebesa pochválena, že se aspoň sny nevyrábějí en gros jako londýnské ulice.

ANGLICKÝ PARK

Stromy jsou snad to nejkrásnější v Anglii. Také ovšem louky a strážníci, ale hlavně stromy, krásně plecité, staré, rozložité, volné, ctihodné a převeliké stromy. Stromy v Hampton-Courtu, Richmond Parku, Windsoru a já nevím, kde ještě. Možná, že ty stromy mají velký vliv na torysmus v Anglii. Myslím, že udržují aristokratické pudy, historismus, konservativnost, celní ochranu, golf, dům lordů a jiné zvláštní a staré věci. Byl bych asi náruživým labouristou, kdybych bydlil v Ulici Železných Balkonů nebo v Ulici Šedivých Cihel; ale sedě pod dubem křemelákem v Hampton Parku, pocítil jsem v sobě povážlivou náklonnost uznávat hodnotu starých věcí, vyšší poslání starých stromů, harmonickou košatost tradice a jakousi úctu ke všemu, co je dosti silné, aby se udrželo po věky.

Zdá se, že v Anglii je mnoho takových prastarých stromů; skoro ve všem, co tu člověk potkává, v klubech, v literatuře, v domácnostech je nějak cítit dřevo a listí staletých, cti-

hodných a strašně solidních stromů. Tady vlastně člověk nevidí nic okázale nového; jenom podzemní dráha je nová, a proto asi je tak ošklivá. Ale staré stromy a staré věci mají v sobě skřítky, duchy výstřední a šprýmovné; také Angličané mají v sobě skřítky. Jsou nesmírně vážní, solidní a ctihodní; najednou to

v nich nějak zaharaší, řeknou něco pitvorného, vyletí z nich drobet skřítkového humoru, a už zas vypadají vážně jako stará kožená židle: jsou asi ze starého dřeva.

Nevím ani proč, ale tato střízlivá Anglie mi připadá nejpohádkovější a nejromantičtější ze všech zemí, které jsem viděl. Snad je to pro ty staré stromy. Nebo ne: to asi dělají trávníky.

To dělá to, že se tady chodí po lukách místo po cestičkách. My ostatní si troufáme chodit jen po cestách a pěšinách; to má jistě ohromný vliv na náš duševní život. Když jsem viděl prvního gentlemana brouzdat se po trávníku v Hampton Parku, myslil jsem, že je to pohádkový tvor, ačkoli měl cylindr; čekal jsem, že pojede do Kingstonu na jelenu, nebo že začne tančit, nebo že na něj přijde zahradník a strašně mu vynadá. Nestalo se nic; konečně i já jsem se odvážil pustit se rovnou přes louku k onomu dubu křemeláku, který stojí na začátku tohoto listu na krásném palouku. Nestalo se nic dál; ale nikdy jem neměl pocit tak neomezené svobody jako v tomto okamžiku. Je to velmi zvláštní: tady patrně člověk neplatí za škodné zvíře. Tady není o něm ponuré mínění, že pod jeho kopyty tráva neroste. Tady má právo jít po louce, jako by byl rusalka nebo velkostatkář. Myslím, že to má značný vliv na jeho povahu a světový názor. Otvírá to zázračnou možnost jít jinudy než cestou a při tom sebe sama nepovažovat za škodnou, rošťáka nebo anarchistu.

O tom všem jsem přemítal pod dubem v Hampton Parku, ale posléze i staré kořeny tlačí. Posílám vám aspoň obrázek, jak takový anglický park vypadá. Chtěl jsem tam nakreslit také jelena, ale přiznávám se, že jej zpaměti nedovedu.

LONDÝNSKÉ ULICE

Pokud se pak týče Londýna samotného, páchne povšechně benzinem, spálenou travou a lojem, na rozdíl od Paříže, kde k tomu přistupuje zápach pudru, kávy a sýra. V Praze páchne každá ulice jinak; po této stránce není nad Prahu. Složitější je to s hlasy Londýna: tam uvnitř, na Strandu nebo na Piccadilly, to vám je, lidi, jako přádelna s tisíci vřeteny; to to drnčí, rachotí, přede, bublá, sviští a hrčí tisíci nacpanými motory, busy, auty a parními mašinami; a vy sedíte na střeše busu, který nemůže dál a drnčí naprázdno, potřásáte se jeho rachotem a poskakujete na místě jako divná vycpaná loutka. Pak jsou postranní ulice, gardens, squares, roads a groves a crescents až po tu mizernou ulici v Notting Hillu, kde toto píši: všeliké ulice Dvou Sloupů, ulice Stejných Mříží, ulice Sedmi Schůdků Před Každým Domkem a tak dále; nuže, zde jakési zoufalé variace na „i“ ohlašují prodavače mléka, bědující „jejej“ znamená prostě třísky na zatápění, „uó“ je válečný

křik uhlíře, a příšerný řev delirantního námořníka zvěstuje, že nějaký chlapík veze na prodej pět hlávek kapusty v dětském kočárku. A v noci se tu milují kočky stejně divoce jako na střechách Palerma, přes všechny pověsti o anglickém puritánství. Jen lidé jsou tady tišší než jinde; mluví spolu jen na půl huby a koukají, aby už byli doma. A to je to nejpodivnější na anglických ulicích: tady neuvidíte ctihodné dámy povídat si na rohu o tom, co se stalo u Smithů nebo Greenů, ani somnambulně putovat milence čtyřručně se vedoucí, ani sedět na zápraží počestné občany s rukama na kolenou (mimochodem: tady jsem ještě neviděl truhláře, ani zámečníka, ani dílny, ani tovaryše, ani učně; tady jsou jen krámy, samé krámy, samá Westminster Bank a Midland Bank Ltd.), ani muže pijící na ulici, ani lavičky na rynku, ani zevlouny, ani povaleče, ani služky, ani pensisty, zkrátka nic, nic, nic; londýnská ulice je jen takové koryto, kterým život teče, aby už byl doma. Na ulicích se nežije, nekouká, nemluví, nestojí ani nesedí; ulicemi se jenom probíhá. Tady ulice není ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícerá podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství; lokál, kde lidé pískají nebo se perou, hlučí, koketují, odpočívají, básní nebo filosofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtipy nebo politiku a shlukují se ve dvojice, v trojice, v rodiny, v zástupy nebo v revoluce. U nás,

v Italii, ve Francii je ulice jakási veliká hospoda nebo veřejný sad, náves, shromáždiště, hřiště a divadlo, rozšířený domov a zápraží; tady je něčím, co nepatří nikomu a nikoho nesbližuje s ostatními; tady nepotkáváte lidi a věci, zde je jenom míjíte.

Člověk u nás vystrčí hlavu z okna, a už je na ulici. Ale anglický domov není od ulice oddělen jen záclonou v okně, nýbrž ještě zahrádkou a mříží, břečtanem, trávníčkem a živým plotem,

klepátkem na dveřích a odvěkou tradicí. Anglický domov musí mít svou vlastní zahrádku, neboť ulice mu není divým a rozkošným sadem; musí mít na zahrádce svou vlastní houpačku nebo hřiště, protože ulice mu není hřištěm ani zábavnou skluzavkou. Poesie anglického domova je zaplacena tím, že anglická ulice je bez poesie. A tady nikdy nepotáhnou ulicemi revoluční davy, protože ty ulice jsou na to příliš dlouhé. A příliš fádní.

Ještě že tu jsou busy, koráby pouště, velbloudi, nesoucí vás na hřbetě skrze cihelnou nekonečnost Londýna. Je mi jednou ze záhad, že si nespletou cestu, ačkoli se většinou neřídí podle

slunce ani podle hvězd, vzhledem k zdejší oblačnosti. Nevím dosud, podle jakých tajných známek rozezná řidič Ladbroke Grove od Great Western Road nebo Kensington Park Street. Nevím, proč dává přednost tomu ujíždět do East Actonu, místo aby jel do Pimlica nebo Hammersmithu. Je to totiž všechno tak podivně stejné, že nechápu, proč se vlastně specialisoval na East Acton. Snad tam má domek, jeden z těch se dvěma sloupky a sedmi stupni u dveří. Ty domky vypadají trochu jako rodinné hrobky; pokusil jsem se je nakreslit, ale ať jsem dělal co chtěl, nedosáhl jsem výrazu dosti beznadějného; mimo to nemám s sebou šedivou barvu, kterou bych je natřel.

Abych nezapomněl: Ovšem, že jsem se byl podívat na Baker Street, a vrátil jsem se strašlivě zklamán. Není tam ani stopy po Sherlocku Holmesovi; je to bezpříkladně počestná obchodní ulice, jež nemá vyššího cíle než ústit do Regent's Parku, což se jí po dlouhém úsilí téměř povede. Dotkneme-li se ještě stručně její podzemní stanice, vyčerpali jsme vše, i svou trpělivost.

TRAFFIC

Ale jakživ se nesmířím s tím, čemu se tady říká „traffic", totiž s frekvencí na ulicích. Vzpomínám s hrůzou na den, kdy mne po prvé dovezli do Londýna. Nejdřív mne vezli vlakem, pak běželi nějakými nesmírnými zasklenými hallami a strčili mne do mřížové klece, jež vypadá jako dobytčí váha; to je lift, a jelo to dolů ošklivou pancéřovou studní, načež mne vytáhli a prchali křivolakými podzemními chodbami; bylo to jako hrozný sen. Pak tam byl takový tunel nebo kanál s kolejemi, a tam přiletěl bzučící vlak; hodili mne do něho, a vlak letěl dál, a bylo tam těžké a plesnivé dusno, patrně z blízkosti pekla; načež mne znovu vyndali a běželi novými katakombami až k pohyblivým schodům, jež rachotí jako mlýn a ženou se do výše i s lidmi; říkám vám, je to jako horečka. Pak ještě několik chodeb a schodišť, a přes můj odpor mne vyvedli na ulici, kde mi kleslo srdce. Bez konce a přerušení se sune čtyřnásobný pás vehiklů; busy, supající masto-

donti, řítící se ve stádech s hejny lidiček na zádech; předoucí auta, náklady, parní mašiny, cyklisti, busy, busy, letící smečka aut, běžící lidé, traktory, ambulance, lidé šplhající jako veverky na střechy busů, nové stádo motorových slonů, tak, a teď to všechno stojí, mručící a drnčící příval, a nemůže to dál; ale ani já nemohu dál, vzpomínaje na hrůzu, kterou tehdy ve mně vzbudila představa, že musím přeběhnout na druhou stranu ulice. Podařilo se to s jistým úspěchem a od té doby jsem bezpočtukráte překřižoval londýnské ulice; ale jakživ se s nimi nesmířím.

Tehdy jsem se vracel z Londýna zdrcen, zoufalý, zhroucen na duchu i na těle; po prvé v životě jsem pocítil slepý a zuřivý odpor k moderní civilisaci. Zdálo se mi, že je něco barbarského a katastrofálního v tom strašném nakupení lidí; prý jich je tady sedm a půl milionu, ale já jsem je nepočítal. Vím jenom, že první dojem z této veliké hromady byl skoro tragický; bylo mi úzko a bezmezně se mi zastesklo po Praze, jako když se malé dítě ztratí v lese. Ano, beze všeho se vám přiznám, že jsem se bál: bál jsem se, že se ztratím, že mne přejede autobus, že se mi něco stane, že jsem ztracen, že lidský život nemá ceny, že člověk je zvětšená bakterie, hemžící se po milionech na nějakém plesnivém bramboru, že to je snad jen ošklivý sen, že lidstvo vyhyne nějakou hroznou katastrofou, že člověk je bez-

mocný, že se dám pro nic za nic do pláče a že se mi všichni budou smát: všech sedm a půl mi-

lionu lidí. Snad jednou později pochopím, co mne tak na první pohled vyděsilo a naplnilo nekonečnou úzkostí; ale dobrá, dnes jsem si už trochu zvykl, jdu, běžím, uhýbám, jezdím, šplhám na střechy vehiklů nebo se řítím lifty a tubami jako každý jiný, ale jen za jednu cenu: že na to nesmím myslit. Jakmile si chci uvědomit, co se kolem děje, mám zase mučivý pocit něčeho špatného, obludného a katastrofálního, s čím si nevím rady. A pak se mi, víte, nesnesitelně stýská.

A někdy se to všechno zastaví třeba na půl hodiny: prostě proto, že toho je příliš mnoho. Někde na Charing Cross se udělá uzel, a než to rozmotají, nastaví se vozidel od Banky až někam po Brompton, a vy zatím můžete ve svém vehiklu přemýšlet, jak to bude vypadat za dvacet let. Protože taková zácpa nastane patrně tuze často, přemýšlí o tom mnoho lidí. Není dosud rozhodnuto, bude-li se chodit po střechách nebo pod zemí; jenom to je jisto, že na zemi už to nejde, což je pozoruhodná vymoženost moderní civilisace. Co se mne týče, dávám přednost zemi, jako obr Anteus. Nakreslil jsem vám obrázek, ale ve skutečnosti to vypadá ještě hůře, neboť to hlučí jako továrna; šoféři však netroubí jako blázni a lidé nikterak nenadávají; je to přece jen klidný lid.

Zatím jsem mimo jiné rozluštil, že divý křik „o-ej-ó" na ulici znamená brambory, „oi" je olej a „u-ú" je láhev s něčím záhadným. A někdy se

na největší ulici postaví na kraji chodníku celá kapela a hraje, fouká do trumpet, bubnuje a vybírá penny; nebo si stoupne před okna talián-ský tenor a zpívá Rigoletta, Troubadoura nebo horoucí píseň touhy „To jsem se škrábla", docela jako v Neapoli. Zato však jsem potkal jediného člověka, který si hvízdal; bylo to na Cromwell Road, a byl to černoch.

HYDE PARK

A když mně bylo nejsmutněji v zemi anglické — bylať anglická neděle, zamořená nevýslovnou nudou —, pustil jsem se po Oxford Street; chtěl jsem jít prostě na východ, abych byl blíže vlasti, ale spletl jsem si směr a putoval jsem přímo k západu, pročež jsem se ocitl u Hyde Parku; říká se tam Marble Arch, protože je tam mramorová brána, která nikam nevede; nevím vlastně, proč tam stojí. Bylo mi jí poněkud líto, i šel jsem se na ni podívat a při tom jsem to uviděl, a běžel jsem se tam kouknout, protože tam byly zástupy lidu. A když jsem pochopil, co se děje, bylo mi hnedle radostněji.

To je takové velké prostranství, a kdo chce, může si přinésti židli nebo řečniště nebo vůbec nic a může začít povídat. Za chvíli ho poslouchá pět nebo dvacet nebo tři sta lidí, odpovídají mu, odporují, kývají hlavami a někdy zpívají s řečníkem pobožné nebo světské hymny. Někdy oponent získá lid na svou stranu a chopí se slova sám; někdy se zástup dělí pouhým štěpením

nebo pučením jako nejnižší organismy a buněčné kolonie. Některé hloučky mají pevnou a vytrvalou konsistenci, jiné se neustále drobí a přelévají, rostou, bobtnají, množí se nebo se rozptylují. Větší církve mají takové pojízdné kazatelničky, ale nejvíc řečníků stojí prostě na zemi,

cucají mokrou cigaretu a kážou o vegetariánství, o Pánu Bohu, o výchově, o reparacích nebo o spiritismu. Jakživ jsem neviděl něco podobného.

Protože jsem já hříšný už mnoho let nebyl na žádném kázání, šel jsem poslouchat. Přidal jsem se ze skromnosti k malému a tichému hloučku; mluvil tam hrbatý mladík s krásnýma očima,

patrně polský žid; po delší době jsem pochopil, že jeho tématem je jenom školství, i přešel jsem k velkému zástupu, kde na kazatelničce poskakoval starý pán v cylindru. Zjistil jsem, že zastupuje jakousi Hyde Park Mission; házel rukama tak, že jsem se bál, že přeletí přes zábradlíčko. Dalšímu zástupu kázala starší dáma; nejsem nijak proti ženské emancipaci, ale ženský hlas, víte, člověk to zkrátka nemůže poslouchat; přece jen ženská je pro veřejnost od přírody handicapována svým orgánem (myslím hlasovým). Když řeční dáma, mám vždycky pocit, že jsem malý hoch a že mně maminka hubuje. Proč hubovala ta anglická lady se skřipcem, jsem dobře nepochopil; vím jen, že křičela, abychom šli do sebe. V dalším zástupu kázal katolík před vysokým krucifixem; po prvé v životě jsem viděl hlásání víry kacířům; bylo to moc hezké, a končilo to zpěvem, v němž jsem se pokoušel zpívat druhý hlas; bohužel jsem neznal melodii. Několik zástupů se věnovalo výhradně zpěvu; to se postaví doprostřed mužíček s taktovkou, udá áčko, a celý zástup zpívá, dokonce velmi slušně a polyfonicky; chtěl jsem jen mlčky poslouchat, neboť nejsem z téhle farnosti, ale soused, gentleman v cylindru, mě vybídl, abych také zpíval, i pěl jsem nahlas a velebil Hospodina beze slov i bez melodie. Jde tudy zamilovaný párek, mládenec vytáhne z úst cigaretu a zpívá, dívka taky zpívá, zpívá starý lord

a mladík s pálkou pod paží, a ošoupaný mužík uprostřed kruhu diriguje graciésně jako ve Velké Opeře; nic se mi tady dosud tak nelíbilo. Zpíval jsem ještě se dvěma jinými církvemi a naslouchal kázání o socialismu a zvěstování nějaké Metropolitan Secular Society; postál jsem chvíli u maličkých debatních hloučků; jeden neobyčejně otrhaný gentleman zastával konservativní společenské zásady, ale mluvil tak strašně cockney, že jsem mu vůbec nerozuměl; jeho odpůrcem byl evoluční socialista, podle všech známek lepší bankovní úředník. Další hlouček byl jenom pětičlenný; byl tam jeden hnědý Ind, jeden jednooký v placaté čepici, jeden tlustý arménský žid a ještě dva mlčeliví muži s lulkami; jednooký tvrdil v jakémsi strašlivém pesimismu, že „něco je někdy nic", kdežto Ind zastával radostnější názor, že „něco je vždycky něco", což opakoval dvacetkrát v docela chatrné angličtině. Pak tam stál jeden dědeček, měl v ruce dlouhý kříž a na něm standartu s nápisem „Thy Lord calleth thee"; povídal něco slabým a chraptivým hláskem, ale nikdo ho neposlouchal. I zastavil jsem se, ztracený cizinec, a dělal jsem mu posluchače. Potom jsem chtěl jít po svém, neboť byla už noc; ale zastavil mne nějaký nervosní člověk a nevím, co mi říkal; odpověděl jsem mu, že jsem tu cizí, že Londýn je strašná věc, ale Angličany že mám rád: že jsem už viděl kus světa, ale že málo co se mi tak

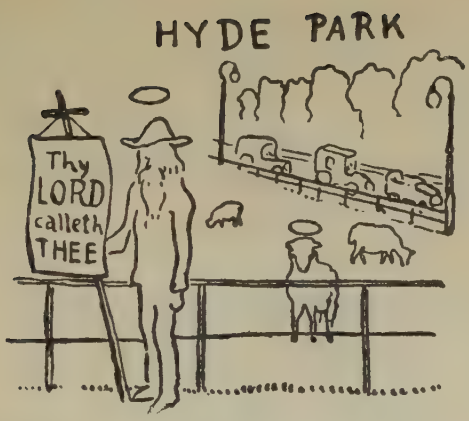

líbilo jako řečníci v Hyde Parku. Než jsem to vše pověděl, stálo kolem nás deset lidí a tiše poslouchali; mohl jsem se pokusit o založení nové církve, ale nenapadl mne žádný dosti nepochybný článek víry a krom toho neumím dosti dobře anglicky, a proto jsem se vytratil.

Za mříží v Hyde Parku se pásly ovce; a když jsem se na ně díval, jedna, patrně nejstarší, vstala a začala bečet; i naslouchal jsem jejímu ovčímu kázání, a teprve když domluvila, šel jsem domů, spokojen a očištěn jako po bohoslužbě. Mohl bych na to navázat výtečné úvahy o demokracii, anglické povaze, potřebě víry a jiných věcech; ale raději nechávám celé události její přirozenou krásu.

V NATURAL HISTORY MUSEUM

„Byl jste v British Museum?"
„Viděl jste Wallace Collection?"
„Byl jste už v Tate Gallery?"
„Viděl jste Madame Tussaud's?"
„Prohlédl jste si South Kensington Museum?"
„Byl jste v National Gallery?"

Ano, ano, ano, byl jsem všude; ale nyní mi dovolte, abych si sedl a povídal o něčem jiném. Co jsem chtěl říci? Ano, divná a veliká je příroda; a já, neúnavný poutník k obrazům a sochám, se přiznám, že mi největší rozkoš způsobily mušle a krystaly v Natural History Museum. Ovšem i mamuti a praještěři jsou velmi krásní; rovněž ryby, motýli, antilopy a jiná zvěř polní; ale nejhezčí jsou mušle a škeble, neboť vypadají, jako by si je pro zábavu tvořil duch božsky hravý a okouzlený nesčíslnými možnostmi. Jsou růžové, masité jako dívčí ústa, nachové, jantarové, perleťové a černé, bílé a skvrnité, těžké jako kovadlina a filigránské jako pudřenka královny Mab, točené, rýhované, ostnaté, oblé, podobné

ledvinám, očím, rtům, šípům, přílbicím a ničemu na světě; průsvitné, opalisující, něžné, strašné a nepopsatelné. Co jsem chtěl říci? Ano, když jsem pak probíhal poklady a klenotnicemi umění, sbírkami nábytku, zbraní, šatů, koberců, řezeb, porculánu, věcí tepaných, rytých, tka-

ných, hnětených, kovaných, vykládaných a malovaných, polévaných a vyšívaných a pletených, viděl jsem znovu: divná a veliká je příroda. To vše jsou jiné mušle, vypocené jinou božskou a nutnou hravostí; to vše vydal ze sebe plž nahý a měkký, třesoucí se tvořivým šílenstvím. Nádherná věcičko, natsuké Japanu či východní tkanino, kdybych tě mohl mít doma, čím bys mi

byla! Lidským tajemstvím, projevem člověka, řečí cizí a spanilou. Ale v tomto strašlivém a nezměrném nahromadění už není jednotlivců, ani osobních rukou, ani dějin; jest jenom šílená příroda, živočišná tvořivost, fantastická hojnost krásných a podivných mušlí, vylovených z oceánu bez času. I buďtež jako příroda; tvořte, tvořte věci podivné, krásné, rýhované či točené, pestré i průsvitné; čím hojněji, divněji a čistotněji budete tvořiti, budete bližší přírodě nebo snad bohu. Veliká jest příroda.

Ale nesmím zapomenouti na krystaly, formy, zákony a barvy. Jsou krystaly veliké jako sloupoví chrámu, něžné jako plíseň a ostré jako jehličky; čiré, modré, zelené jako nic na světě, barev ohnivých nebo černé: matematické, dokonalé, podobné konstrukcím podivínských a pomatených učenců; nebo připomínající játra, srdce, obrovská pohlaví a živočišné hleny. Jsou krystalové jeskyně nebo obludné bubliny minerálního těsta; je nerostné kvašení, škvaření, růst, architektura i inženýrství; přisámbohu, gotický kostel není nejsložitější z krystalů. I trvá v nás síla krystalinická; i krystalisoval Egypt v pyramidách a jehlanech, Řecko ve sloupích, gotika ve fiálách a Londýn v kostkách černého bláta; nesčíslné zákony stavby a skladby probíhají hmotou jako tajemné matematické blesky. Musíme být přesní, matematičtí a geometričtí, abychom byli rovni přírodě. Číslo a

fantasie, zákon a hojnost jsou horečnými silami přírody; nikoliv sedět pod zeleným stromem, nýbrž tvořit krystaly a ideje znamená stávat se přírodou; tvořit zákony a formy; pronikat hmotu žhavými blesky božského počtářství.

Ach, jak málo výstřední, jak málo odvážná a přesná je poesie!

POUTNÍK PROBÍRÁ DALŠÍ MUSEA

Poklady celého světa shrnula bohatá Anglie ve svých sbírkách; sama nepříliš tvořivá, svezla metópy Akropolské a egyptské kolosy z porfyru nebo žuly, reliefní balvany asyrské, uzlovité plastiky starého Yucatanu, usměvavé Budhy, řezbičky a laky japonské, výkvět umění z kontinentu a změť koloniálních památek: železná kování, tkaniny, skla, vázy, dosičky šňupáků, knižní vazby, sochy, obrazy, email, vykládané sekretáře, saracénské šavle a bůh mi pomoz, já nevím co ještě; snad všecko, co na světě má nějakou cenu.

Měl bych být nyní zajisté velmi poučen o různých stylech a kulturách; měl bych něco povídat o vývojových etapách v umění; měl bych si v hlavě roztřídit a rozdělit všechen ten materiál, který tu je vystaven pro podiv a poučení. Avšak místo toho jsem roztrhl roucho své a ptám se: Kde je dokonalost člověka? Vždyť je to strašné, že je všude; vždyť je to příšerný objev, nalézt dokonalost člověka i na počátku bytí; nalézt ji v utváření prvního kamenného šípu; nalézt ji

v kresbě Křovákově; nalézt ji v Číně, na Fidji a ve starém Niniveh a všude, kde člověk nechal památku svého tvořivého života. Viděl jsem tolik

věcí, mohl bych volit; dobře, říkám vám tedy, že nevím, je-li člověk dokonalejší, vyšší a poutavější, vytvářeje první popelnice nebo vyzdobuje slavnou vázu portlandskou; nevím, je-li dokonalejší být člověkem jeskynním nebo Britem

z West-Endu; nevím, je-li vyšším a božštějším uměním malovati portret královny Viktorie na plátně nebo portret pinguina prsty ve vzduchu, jako činí domorodci Ohnivé Země. Říkám vám, je to strašné; strašný je relativismus času a prostoru, ale strašnější je relativismus kultury a dějin; nikde za námi ani před námi není bodu klidu, ideálu, hotovosti a dokonalosti člověka: neboť je všude a nikde, a každé místo v prostoru a v čase, kde člověk postavil své dílo, je nepřekročitelné. A já už ani nevím, je-li portret od Rembrandta dokonalejší než taneční maska ze Zlatého Pobřeží; viděl jsem příliš mnoho. I my se musíme vyrovnati Rembrandtovi nebo masce ze Zlatého či Slonového Pobřeží; není pokroku, není „nahoru" ani „dolů"; je jen nekonečně nová tvořivost. Toto je jediný příklad, který dávají dějiny, kultury, sbírky a poklady celého světa: tvořte jako diví, tvořte ustavičně; na tomto místě, v tomto okamžiku se má vytvořit vrchol a dokonalost lidského díla; musí se vystoupiti tak vysoko, jako před padesáti tisíci lety nebo jako v gotické Madonně nebo jako v tam té bouřlivé krajině Constablově. Je-li deset tisíc tradicí, není vůbec žádná tradice; nelze si něco vybrat z všehojnosti; lze k ní jen přidat něco nebývalého.

Hledáte-li v londýnských sbírkách řezby ze slonoviny či vyšívané pytlíky na tabák, najdete je; hledáte-li dokonalost lidského díla, najdete ji

v Indickém museu i galerii Babylonské, v Daumierech, Turnerech a Watteauech i mramorech Elginových. Ale pak vyjdete z tohoto nakupení všech pokladů světa a můžete jezdit hodiny a míle po střeše busu, od Ealingu po East Ham a od Claphamu až po Bethnal Green; a nenajdete skoro, kde by se vaše oko potěšilo krásou a bujností lidského díla. Umění je, co je uloženo za sklem v galeriích, museích a v pokojích bohatých lidí; ale neběhá tady po ulicích, nemrká pěknými římsami oken, nepostaví se na rohu jako pomník, nepozdraví tě řečí důvěrnou nebo monumentální. Já nevím: snad je to přece jen protestantismus, co umělecky vyssálo tuto zemi.

POUTNÍK VIDÍ ZVÍŘATA A SLAVNÉ LIDI

Hanbil bych se, kdybych nebyl v Zoo a v Kew Gardens; neboť máš znáti všecko. I viděl jsem koupat se slony a pardály vyhřívat hebká břicha ve večerním slunci, nakoukl jsem do strašlivé huby hrochovy, podobné obrovským hovězím plicím, divil jsem se žirafám, jež se usmívají útle a reservovaně jako stárnoucí slečny, koukal jsem, jak spí lev, jak se pojímají opice a orang-utang si dává na hlavu koš jako my lidé klobouk; indický páv pro mne rozevřel ocas a točil se, hrabaje vyzývavě pařátem, ryby v akvariu zářily duhovými barvami a nosorožec zdál se vězet v kůži, která byla šita na hovado ještě větší. Dost už, až dost jsem toho vypočítal; už nechci nic víc vidět.

Avšak ježto jsem onehdy neuměl nakreslit zpaměti jelena, běžel jsem do Richmond Parku, kde jsou jich celá stáda. Blíží se bez okolků k lidem, dávajíce přednost vegetariánům. Ač trefit jelena je úkol dosti těžký, podařilo se mi nakreslit celé stádo. Za nimi prodléval v trávě

párek milenců; nepojal jsem je do svého obrázku, neboť to, co dělali, dělávají u nás milenci také, jenom že ne tak veřejně.

Zaléval jsem se potem v tropických sklenících v Kew mezi palmami, liánami a vším, čím bují bláznivá země; byl jsem se podívat na vojáka, jenž v ohromné beranici a červeném kabátě běhá před Towerem a při každém obratu tak divně vám zadupe, jako když pes hrabe zadníma no-

hama v písku; nevím, k jaké historické události se vztahuje tento zvláštní zvyk. Byl jsem u Madame Tussaud's.

Madame Tussaud's je museum slavných lidí, totiž jejich voskových figur. Je tam královská rodina (také král Alfons, poněkud zachvácený od molů), Mac Donaldovo ministerstvo, francouzští presidenti, Dickens a Kipling, maršálové, slečna Lenglenová, vynikající vrahové z posledního století a památky po Napoleonovi, jako jeho ponožky, opasek a klobouk, dále je tam na místě hanby císař Vilém a František Josef, na svůj věk stále ještě svěže vypadající. U jedné zvláště

podařené figuriny pána v cylindru jsem se zastavil a hledal jsem v katalogu, kdo to je; najednou se pán s cylindrem pohnul a odešel; bylo to příšerné. Za chvíli dvě slečny hledaly v katalogu, koho představuji já. U Madame Tussaud's jsem učinil poněkud nepříjemný poznatek; buď jsem zcela neschopen číst v lidských tvářích, nebo fysiognomie klamou. Tak na příklad mne na první pohled zaujal sedící pán s kozí bradou č. 12; v katalogu jsem našel: „12. Thomas Neill Cream, popraven 1892. Otrávil strychninem Matildu Cloverovou. Byl také obviněn z vraždy tří jiných žen." Vskutku, jeho tvář je velmi podezřelá. Číslo 13, Franz Müller, zavraždil pana Briggse ve vlaku, hm. Číslo 20, oholený pán, vypadající téměř honetně: Arthur Devereux, popraven 1905, zvaný „kufrový vrah", ježto ukrýval mrtvoly svých obětí po kufrech. Děsné. Číslo 21, — ne, tento ctihodný kněz nemůže být „paní Deyerová, Readingská vražednice nemluvňat". Shledávám, že jsem si spletl stránky katalogu, a jsem nucen opravit své dojmy; sedící pán č. 12 je jenom Bernard Shaw, č. 13 je Louis Blériot a č. 20 je prostě Guglielmo Marconi.

Už nikdy nebudu posuzovat lidi podle tváří.

CLUBS

Jakpak to mám skromně říci? Nu ano, dostalo se mi té nezasloužené cti, že jsem byl uveden do některých z nejuzavřenějších klubů londýnských, což se každému pocestnému nestane; i pokusím se vylíčit, jak to tam vypadá. Jméno jednoho jsem zapomněl a nevím ani, ve které je ulici; ale vedli mne takovým středověkým průchodem, potom nalevo a napravo a ještě jinudy až k jednomu domu s dočista slepými okny, a pak dovnitř, bylo to jako kůlna, a odtud se šlo do sklepa, a tam byl ten klub; byli tam boxeři a literáti a krásné dívky, dubové stoly a hliněná podlaha, místnost jako dlaň, díra fantastická a hrozná; myslel jsem, že mne tam zabijí, ale dali mi jíst na hliněných talířích a byli milí a hezcí; potom mne odvezl champion Jižní Afriky v běhu a skoku, a já podnes se pamatuji na hezkou dívku, která se tam ode mne učila česky.

Ten druhý klub je slavný, stoletý a nesmírně ctihodný; v něm sedával Dickens a Herbert Spencer a mnozí jiní, které mi tamní vrchní číš-

ník, majordom či vrátný (nebo kdo to byl), vesměs jmenoval; snad je také všechny četl, neboť zdál se být velmi ušlechtilý a důstojný, jako bývají archiváři. Provedl mne celým tím historickým palácem; ukázal mi knihovnu, čítárnu, staré rytiny, vytápěné klosety, koupelny, jakési

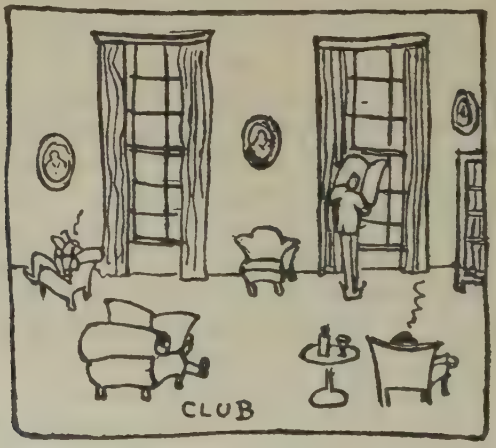

historické lenošky, sály, kde gentlemani kouří, jiné sály, kde píší a kouří, a jiné, kde kouří a čtou; všude vane dech slávy a starých kožených křesel. Jářku, kdybychom měli takové staré kožené židle, měli bychom také tradici; představte si, jaká by se zrodila historická kontinuita, kdyby si Fr. Götz mohl sednout na židli po Zákrejsovi, Šrámek po Šmilovském a profesor Rádl, dejme tomu, po nebožtíku Hattalovi. Naše tra-

dice není podložena tak starými a zejména tak komfortními lenoškami; jelikož nemá na čem sedět, visí ve vzduchu. Na to jsem myslel, když jsem se uvelebil v jedné z těch historických lenošek; bylo mně trochu dějinně, ale jinak docela pohodlně, a okukoval jsem historické osobnosti, které dílem visely na stěnách, dílem seděly v klubovkách a četly Punch nebo Who is who. Nikdo nemluvil, což působí opravdu důstojně; měli bychom mít u nás taková místa, kde se mlčí. Starý pán se šourá o dvou holích sálem, a nikdo mu zlomyslně neřekne, že výborně vypadá; jiný se hrabe v novinách (nevidím mu do tváře), aniž by pocítil náruživou potřebu mluvit s někým o politice. Člověk z pevniny si dodává důležitosti tím, že povídá; Angličan tím, že mlčí. Zdálo se mi, že všichni, kdo tam jsou, jsou Členové Královské Akademie, slavní mrtví nebo bývalí ministři, neboť nikdo z nich nemluvil; nikdo se na mne nepodíval, když jsem přišel, a nikdo, když jsem odešel. Chtěl jsem být jako oni, ale nevěděl jsem, kam s očima; když nemluvím, dívám se, a když se nedívám, myslím na divné nebo šprýmovné věci; i stalo se mi, že jsem se nahlas zasmál. Nikdo se po mně neohlédl; bylo to drtivé. Pochopil jsem, že se koná jakýsi obřad, k němuž patří kouření z lulky, listování ve Who is who a zejména mlčení. Toto mlčení není mlčení člověka o samotě, ani mlčení pythagorejského filosofa, ani mlčení před bohem, ani mlčení smrti, ani

němé hloubání; je to mlčení zvláštní, společenské a vytříbené, mlčení gentlemana mezi gentlemany.

Přišel jsem ještě do jiných klubů; je jich tu mnoho set, různého chlupu a poslání, ale ty lepší jsou vesměs na Piccadilly nebo v sousedství a

mají staré kožené lenošky, obřad mlčení, dokonalé sklepníky a klausuru vůči ženským; jak vidíte, jsou to veliké přednosti. Mimo to jsou stavěny v klasickém slohu z kamene, který je černý kouřem a bílý deštěm; uvnitř je dobrá kuchyně, ohromné sály, ticho, tradice, teplá a studená voda, nějaké portrety a kulečníky a mnoho jiných památných věcí. Jsou také politické kluby a ženské kluby a noční kluby, ale tam jsem nebyl.

Na toto místo by se hodilo rozjímání o společenském životě, mužském řeholnictví, dobré kuchyni, starých podobiznách, anglické povaze a některých jiných otázkách s tím souvisejících, ale jakožto člověk pocestný musím se ubírat dále, k novým a novým poznatkům.

NEJVĚTŠÍ VZORKOVÝ VELETRH ČILI BRITISCH EMPIRE EXHIBITION

I

Mám-li vám hned předem říci, čeho je nejvíc na výstavě ve Wembley, tedy rozhodně lidí; a školních výprav. Jsem sice přítelem populace, pohlavního rozmnožování, dětí, škol a názorné výchovy, ale přiznám se, že chvílemi jsem si přál mít s sebou strojní pušku, abych si proklestil cestu splašeným, tlačícím se, běžícím, dupajícím stádem kluků s kulatými čepičkami na kokosech nebo řetězem holek, jež se drží za ruce, aby se neztratily. Časem se mi s nekonečnou trpělivostí povedlo dostat se až k stánku; prodávala se tam novozélandská jablka, nebo tam byla vystavena rýžová košťata z Australie či kulečník vyrobený na Bermudách; poštěstilo se mi dokonce spatřit sochu prince z Walesu, udělanou z kanadského másla, což mne naplnilo lítostí, proč většina londýnských pomníků není také vyrobena z másla. Načež opět jsem byl posunován proudem lidí, oddávaje se výhledu na krk tlustého gentlemana nebo na ucho staré dámy přede mnou. Ostatně jsem nic nenamítal; co lidí by se tlačilo, kdyby

v oddělení australských chladíren byly vystaveny ruměné krky tlustých gentlemanů nebo v hliněném paláci Nigerie koše se sušenýma ušima starých dám.

Bezmocně se vzdávám úmyslu podat ilustrovaného průvodce výstavou ve Wembley. Jak

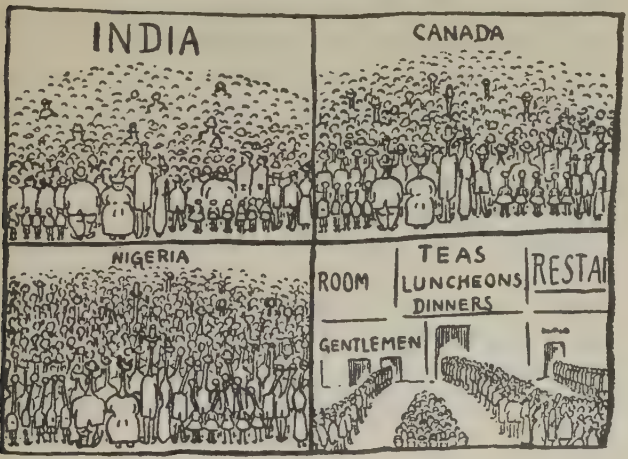

mám vylíčit tento roh komerciální hojnosti? Jsou tam vycpané ovce, sušené švestky, klubovky vyrobené na Fidži, hory damaru nebo cínové rudy, guirlandy skopových kýt, sušená kopra podobná ohromným kuřím okům, pyramidy konserv, gumová stinítka, staroanglický nábytek z jihoafrických továren, syrské hrozinky, cukrová třtina, hole a sýr. A novozélandské kartáče, cukroví z Hongkongu, nějaké malajské

oleje, australské voňavky, model jakýchsi cínových dolů, gramofony z Jamaiky, a pohoří másla z Kanady. Jak vidíte, je to cesta kolem světa, nebo spíše putování příliš velikým bazarem. Jakživ jsem nebyl v tak gigantickém jarmarku.

Krásný je palác strojnictví; a nejkrásnější díla britského výtvarného umění jsou lokomotivy, lodi, kotle, turbiny, transformátory, takové divné mašiny se dvěma rohy na čele, stroje na všeliké točení, třesení a bouchání, obludy daleko fantastičtější a nekonečně elegantnější než praještěři v Natural History Museum; nevím, jak se jmenují a co se s nimi dělá, ale je to krásné, a někdy pouhá šroubová matička (sto liber těžká) je vrchol formální dokonalosti. Některé stroje jsou červené jako paprika, jiné masivní a šedé, některé žíhané mosazí a jiné černé a velkolepé jako náhrobek; a je to divné, že věk, který vymyslil dva sloupy a sedm stupňů před každým domkem, vybásnil v kovu takovou nevyčerpatelnou podivnost i krásu forem a funkcí. A nyní si představte, že toho je natěsnáno na ploše větší než Václavské náměstí, že je to větší než Uffizie a Vatikánské sbírky dohromady, že se to většinou točí, syčí, mele naolejovanými šoupátky, cvaká ocelovými čelistmi, tučně se potí a leskne mosazí; je to mythus kovového věku. Jediná dokonalost, které moderní civilisace dosahuje, je mechanická; stroje jsou nádherné a bezvadné, ale život, který jim slouží nebo je jimi obsluho-

ván, není nádherný ani lesklý ani dokonalejší ani sličnější; ani dílo strojů není dokonalé, jen Ony, Stroje, jsou jako bohové. A abyste věděli, našel jsem skutečnou modlu v Paláci Průmyslu. Je to kroužící nedobytná pokladna, lesklá pancéřová koule, která se tiše točí a točí na černém oltáři. Je to divné a trochu příšerné.

Odnes mne domů, Letící Skote, skvělá stopadesátitunová lokomotivo, přenes mne přes moře, lodi bílá a svítící; sednu si tam na drsné mezi mateřídouškové a zavru oči, neboť jsem selské krve a trochu mne znepokojilo, co jsem viděl. Tato dokonalost hmoty, z níž neplyne dokonalost člověka, tyto skvoucí nástroje těžkého a nevykoupeného života mne matou. Jak by vypadal vedle tebe, Letící Skote, slepý žebrák, který mi dnes prodal sirky? Byl slepý a sžírán prašivinou; byl to velmi špatný a porouchaný stroj: byl to právě jenom člověk.

II

Kromě strojů předvádí výstava ve Wembley dvojí podívanou: suroviny a produkty. Suroviny jsou obyčejně krásnější a zajímavější. Cihla čistého cínu má něco dokonalejšího než rytá a tepaná cínová mísa; ryšavé nebo ohnivě šedé dříví někde z Guyany nebo Sarawaku je rozhodně poutavější než hotový billiard, a slizce průsvitná surová guma z Ceylonu či Malajska je vlastně

daleko krásnější a tajuplnější než gumové koberce nebo gumový biftek; a to vám ještě nepopisuji všeliké africké zrní, ořechy bůhví odkud, bobule, semena, jádra, plody, pecky, šáchory, klasy, makovice, hlízy, lusky, dřeně a vlákna a kořeny a listí, věci sušené, moučné, olejnaté a lupenité ve všech barvách a hmatatelných jakostech, jejichž jména, většinou velmi krásná, jsem zapomněl a jichž užití je mi poněkud záhadné; myslím, že se tím posléze mažou stroje, imituje mouka nebo mastí podezřelé tarts v Lyonsových požíracích velkoústavech. Z těch žhavých, žíhaných, brunátných, temných a kovově znějících dřev se ovšem dělá staroanglický nábytek a nikoliv negerské modly ani chrámy ani trůny černých či hnědých králů. Nanejvýš ještě lýkové koše či pytle, ve kterých sem bylo svezeno toto bohatství obchodních artiklů Britského Imperia, povídají něco o negerské nebo malajské ruce, která se do nich vepsala svým podivným a pěkným technickým rukopisem. Vše ostatní je evropský produkt. Ale abych nelhal: ne všechno ostatní. Je několik uznaných exotických průmyslů, jako na příklad indická velkovýroba Budhů, čínské vějíře, kašmírské šály nebo damascenské meče, ve kterých si Evropané libují. A tedy se vyrábějí ve velkém sedící Sakiamunové, anilinové laky, exportní čínský porculán, sloni ze slonoviny a kalamáře z hadince nebo mastku, ryté mísy, perleťové hlouposti a jiné za-

ručeně pravé exotické výrobky. Není už lidového domorodého umění; černoch v Béninu vyřezává ze sloních klů figurky, jako by vychodil Mnichovskou akademii, a dáte-li mu kus dřeva, vyřeže z něho klubovku. Inu, bože, patrně přestal být divochem a stal se — čím vlastně? ano, stal se zaměstnancem civilisovaného průmyslu.

Čtyři sta milionů barevných lidí je v britské

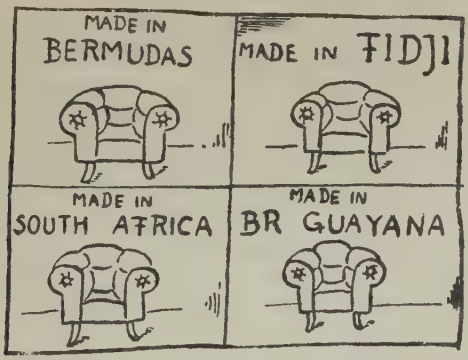

říši; a na výstavě britské říše je z nich vidět jen několik reklamních panáků, pár žlutých nebo hnědých kramářů a několik starých památek, jež se sem dostaly jaksi pro kuriositu a pro zábavu. A já nevím, je-li to strašný úpadek barevných ras nebo strašné mlčení čtyř set milionů; a nevím ani, co z toho dvojího by bylo hroznější. Výstava Britského Imperia je chromná a přeplněná; je tu všecko, i vycpaný lev a vyhynulý emu; schází tu jen duch čtyř set milionů lidí. Je

to výstava anglického obchodu. Je to průřez té slaboučké vrstvy evropských interesů, které povlékly celý svět, nestarajíce se příliš o to, co je vespod. Výstava ve Wembley ukazuje, co čtyři sta milionů lidí dělají pro Evropu a zčásti také, co Evropa dělá pro ně; ale není tu to, co oni sami dělají pro sebe. Není toho mnoho ani v Britském museu; největší koloniální říše nemá skutečného ethnografického musea . . .

Avšak odstupte ode mne, špatné myšlenky; ať jsem raději posunován a postrkován proudem lidí od zélandských jablíček ke guinejským kokosům, od singaporského cínu k zlatým rudám Jižní Afriky; ať vidím dálky a zeměpásy, horniny a plodiny země, památky zvířat i lidí, všecko to, z čeho se na konec lisují šustící librové bankovky. Je tu všecko, co lze zpeněžit, kupovat a prodávat, od hrsti zrní po salonní vagon, od kusu uhlí po kožišinu z modrých lišek. Duše má, co by sis chtěla koupit z těchto pokladů světa? Nic, nic vlastně; chtěla bych být maličká a stát zase v krámě starého Prouzy v Úpici, vyvalovat oči na černý perník, pepř, zázvor, vanilku a bobkové listí a myslet si, to že jsou všechny poklady světa a všechny vůně Arabie a všechno koření dalekých zemí, žasnout, čichat a pak si běžet číst Verneův román o končinách divných, dalekých a vzácných.

Neboť já, hloupá duše, jsem si je představovala jinak.

EAST-END

Začíná se to nedaleko za středem světa, za Anglickou Bankou, Bursou a džunglí ostatních bank a směnáren; toto Zlaté Pobřeží je téměř omýváno černými vlnami Východního Londýna. „Nechoďte tam bez průvodce", říkali mi domorodci z Westendu, „a neberte s sebou mnoho peněz." Nuže, je to rozhodně přehnáno; podle mého vkusu je Piccadilly nebo Fleet Street horší divočina než Psí Ostrov nebo zlopověstný Limehouse i s Čínským Městem a než celý Poplar se vším všudy, s židy, s plavci i s bídným Rotherhithe na druhé straně řeky. Nestalo se mi nic, vrátil jsem se jen hodně smuten, ač jsem obstál na razzii v Košířích i v přístavních ohavnostech Marseille či Palerma. Pravda, jsou to velmi ošklivé ulice z blátivých cihel, se spoustou dětí na dlažbě, divnými čínskými typy, jež běhají jako stíny po obchodech ještě divnějších, opilými námořníky, dobročinnými Asyly, krvavými výrostky a přiškvařeným, hadrovým zápachem; ale viděl jsem horší místa, bídu řvoucí, špinavou

a zanícenou jako vřed, nevýslovné zápachy a doupata hroznější než vlčí pelech. Ale to není to, to není to. Strašné ve Východním Londýně není to, co lze vidět a čichat, ale to, že toho je tak nesmírně a nevykupitelně mnoho. Jinde je chudoba a ošklivost jen jako smetiště mezi dvěma domy, jako ohavný kout, pištěl či nečistý odpadek; ale tady jsou míle a míle černých domků, beznadějných ulic, židovských krámů, nadpočetných dětí, kořalen a křesťanských asylů. Míle a míle, od Peckhamu po Hackney, od Walworthu po Barking: Bermondsey, Rotherhithe, Poplar, Bromley, Stepney Bow a Bethnal Green, čtvrti dělníků, židů, Cockneyů a nakladačů z doků, lidí chudých i ztracených — vše stejně nijaké, černé, holé a nekonečné, proryté nečistými kanály hlučné komunikace a napořád stejně bezútěšné. A na jihu, na severozápadě, na severovýchodě zase totéž, míle a míle černých domků, kde celá ulice je jen nesmírný horizontální činžák, továrny, plynojemy, trati, hlinité občiny, sklady hmot a sklady lidí, bez konce a bez naděje. Jsou jistě ohavnější čtvrti a bídnější ulice ve všech dílech světa; i bída má zde vyšší úroveň, a nejchudší žebrák nevězí ještě v hadrech; ale, můj bože, co lidí, jaké miliony lidí žijí v této větší polovině Londýna, v těchto krátkých, uniformních, neradostných ulicích, jež se hemží na plánu Londýna jako červi v nesmírné mršině!

A to právě je smutek East Endu: je toho pří-

liš mnoho; a nedá se to předělat. Ani démon-pokušitel by si netroufal říci: Chceš-li, zbořím toto město a ve třech dnech je znovu postavím, znova a lépe; ne tak černě, ne tak mechanicky, ne tak nelidsky a pustě. Kdyby to řekl, snad bych, padna, se mu klaněl. Běhal jsem ulicemi, jejichž jména připomínají Jamaiku, Kanton, Indii nebo

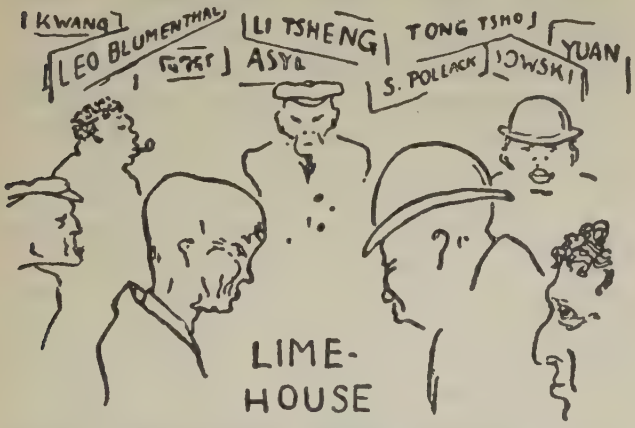

Peking; všecky jsou stejné, ve všech oknech záclonky; mohlo by se to zdát skoro slušné, kdyby nebylo pět set tisíc takových ubikací. V této zdrcující kvantitě už to nevypadá jako příbytek lidí, nýbrž jako geologický útvar; toto černé magma je chrleno továrnami; nebo je to ssedlina obchodu, jenž tamhle po Temži pluje na bílých lodích; nebo se to navrstvilo sazemi a prachem. Běžte se podívat na Oxford Street a Regent

Street a Strand, jak krásné domy postavili lidé pro zboží, pro výrobky, pro věci; neboť výrobek člověka má svou cenu. Košile by ztratila na ceně, kdyby měla být prodávána v takovýchto šedivých a jalových stěnách; ale člověk tu může žít, to jest spát, jíst ošklivá jídla a plodit děti.

Snad by vás někdo znalejší zavedl na místa malebnější, kde i špína je romantická a bída pitoreskní; ale já jsem zabloudil do uliček velkého počtu a nemohu najít cestu ven. Nebo je vůbec jisto, kam vedou tyto nesčíslné černé ulice?

COUNTRY

Nuže, sedni na vlak a ujížděj některým směrem, zpívaje si do rachotu kol „kudy ven, kudy ven". I defilují Ulice Velkého Počtu, bubny plynáren, křižovatky kolejí, továrny, hřbitovy; nyní vpadají pásy zeleně do nekonečného města, vidíš poslední stanice tramvají, tichá předměstí, zelenou trávu a první ovečky skloněné k zemi ve věčném přírodním obřadu žraní. A pak ještě půl hodiny, a jsi venku z největšího města na světě; vystoupíš na některé staničce, kde tě čekají pohostinní lidé, a jsi v anglické country.

Kde si nyní nabereš pěkných slov, abys vylíčil tiché a zelené půvaby anglického venkova? Byl jsem dole v Surrey a nahoře v Essexu; běhal jsem po cestách vroubených živými ploty, samými živými ploty, které dělají z Anglie tu pravou Anglii, neboť ohraničují, ale netísní; pootevřená vrátka tě vedou do staleté aleje parku hlubšího nežli les, a tady je červený domek s vysokými komíny, věž kostela mezi stromy, luka se stády krav, stáda koní, jež po tobě obracejí krásné a

vážné oči; cestička, jako by ji vymetl, sametové tůně s lekníny a kosatci, parky, zámky, louky a louky, žádná pole, nic, co by křičelo o lidské dřině; ráj, kde sám Pán Bůh udělal asfaltové a pískové cesty, nasázel staré stromy a upletl z břečtanu dečky na červené domky. Můj strýče, český sedláku, jak byste potřásl v nevoli hlavou, dívaje se na červená a černá stáda krav na nejkrásnějších lukách světa, a řekl byste: Jaká škoda toho krásného hnoje! A řekl byste: Proč

tadyhle nenasázejí řepy a tuhle, lidi, tuhle by mohla býti pšenka, a tady brambory, a tady bych nasázel místo toho křoví třešně a vajksle; a tady vojtěšku, a tuhle ovísek, a tady na tom lánu žito nebo řepku; vždyť je tu hlína, lidi, že by ji mohl na chleba mazat, a oni to nechají na pastvu! — Víte, strýčku, ono to prý tady nestojí za tu práci; abyste věděl, pšenka sem chodí z Australie a cukr z Indie a brambory z Afriky nebo odkud; víte, strýčku, tady už nejsou sedláci; a tohle je jen taková zahrada. — A víš, hochu, řekl byste, to se mně u nás líbí víc; je to třeba jen řepa, ale

člověk aspoň vidí tu práci. A tady, vždyť tu ani nikdo nehlídá u těch krav a voveček; že jim je

nikdo neukradne! Namoutě, hochu, vždyť tu není vidět človíčka; jen tamhle jede někdo na

kole, a tady, kuš, zas někdo na tom smradlavém autě; hochu, hochu, copak tu nikdo nic nerobí?

Těžko bych vyložil svému strýčkovi hospodářskou soustavu Anglie; příliš by ho svrběly dlaně po těžké radlici. Anglický venkov není pro práci; je pro oči. Je zelený jako park a nedotčený jako ráj; i putoval jsem travnatou stezkou v Surrey za vlahého deště, mezi trsy žlutě rozkvetlé kručinky a ryšavým vřesem, jenž prokvétal světlounkým kapradím; a nebylo tam nic než nebe a oblé kopečky, neboť domky i s lidmi jsou schovány v stromoví, odkud veselým obláčkem dýmá připravený oběd. Vzpomínám na tebe, dobrý starý domku se stropem z trámů a ohromným krbem, ve kterém se může uvelebit celý promoklý člověk; stůl je dubový, a dobře chutná Guildfordské pivo z hliněných džbánků a řeč veselých lidí nad anglickým špekem a sýrem. Ještě jednou vám děkuju a musím zase dál.

Putoval jsem jako víla po trávnících v Essexu, lezl přes plot do panského parku a viděl lekníny a gladstonie na černé tůni, tancoval v sýpce tanec, který jsem neuměl, lezl na věž kostela a dvacetkráte za den žasl nad harmonií a dokonalostí života, jímž se obklopuje Angličan ve svém domově. Anglický domov, to je tennis a teplá voda, gong, svolávající k obědu, knihy, louky, pohodlí vybrané, ustálené a požehnané staletími, svoboda dětí a patriarchálnost rodičů, pohostinnost a formalism pohodlný jako župan; zkrátka anglický domov je anglický domov, a proto jsem jej na památku nakreslil i s kukač-

kou a králíkem; uvnitř pak žije a píše jeden z nejrozumnějších lidí tohoto světa, a venku kukačka kuká třeba třicetkrát za sebou; tím končím pohádku o nejlepších věcech Anglie.

CAMBRIDGE A OXFORD

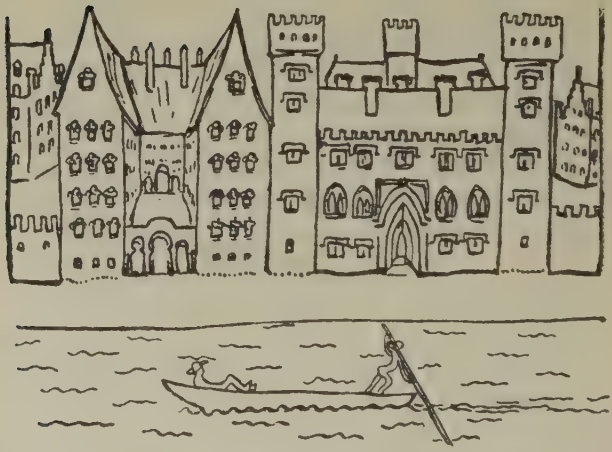

Nejdříve má člověk dojem provinciálního města: a náhle, pro pána, čí je tenhle starý zámek? To je studentská kolej s třemi dvory, vlastní kaplí, královskou síní, kde jedí studenti, parkem, hřišti a já nevím čím ještě. A tady je druhá, ještě větší, se čtyřmi dvory, parkem za řekou, vlastní kathedrálou, ještě větší gotickou

jídelnou, pětistyletým trámovím, galerií starých portretů, ještě staršími tradicemi a ještě slavnějšími jmény. Třetí pak je nejstarší, čtvrtá se vyznamenává vědami, pátá atletickými rekordy, šestá nejpěknější kaplí, sedmá nevím už čím, a protože jich je při nejmenším patnáct, spletl

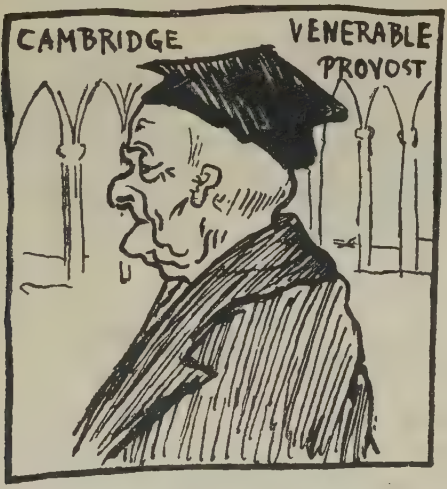

jsem si je všechny; vidím jen hradovité paláce perpendikulárního slohu, ohromná nádvoří, kde běhají páni žáci v černých talárech a čtverhranných baretech s třapečkem, z nichž každý má své dva nebo tři pokoje v těchto zámeckých křídlech; vidím gotické kaple vykuchané protestantismem, hodovní síně s estrádou pro

masters a fellows, ctihodné uzené portrety earlů, státníků a poetů, kteří odtud vyšli, vidím proslulé backs, totiž zadky kolejí nad říčkou Cam, přes niž jsou hozeny mosty do staletých kolejních parků; pluji po něžné říčce mezi backs a parky a myslím na naše studenty, na jejich hubená břicha a boty prošoupané běháním po přednáškách. Klaním se ti po pás, Cambridgi, neboť

dostalo se mi cti jíst na estrádě mezi učenými masters v síni tak ohromné a staré, že mi bylo, jako by se mi to jen zdálo; zdravím tě oběma rukama, Cambridgi, neboť dostalo se mi radosti jíst se studenty, masters a jinou mládeží z hliněných hrníčků v Půlměsíci; a bylo mi dobře mezi nimi.

A viděl jsem trávníky, na které smí vstoupit jen master a nikoliv undergraduate, a schody, na kterých smí hrát v kuličky jen graduate a

nikoliv student; viděl jsem profesory v králičině a pláštích červených jako langusta, viděl jsem, jak graduovaní klekají a líbají ruku místokancléřovu; z těch všech divů jsem mohl nakreslit jen jednoho ctihodného kolejního probošta, jenž mi nalil skleničku sherry aspoň tak starého jako starý Pitt.

Zpaměti jsem pak nakreslil koleje Cambridgeské, jak se mi o nich několikrát zdálo; ve skutečnosti jsou ještě větší a krásnější.

Někdy se mi také zdává o cambridgeském králíkovi. Dali mu tam dýchat nějaký plyn, aby se podívali, co tomu říká jeho králičí slezina; viděl jsem ho umírat, dýchal překotně a poulil oči. Nyní mne strašívá ve snách; buď Bůh milostiv jeho ušaté duši.

Co mám nyní říci špatného o Oxfordě? Nemohu chválit Oxford, chvále Cambridge; a mé přátelství s Cambridgí mne zavazuje, abych dštil síru a oheň na hrdopyšný Oxford. Bohužel se mi tam docela líbilo; koleje tam jsou ještě větší a snad ještě starší, mají krásné, tiché parky, galerie předků stejně slavných, hodovní síně, památky a důstojné pedely; ale veškerá tato paráda a tradice není pro každého; zdá se, že jejím účelem není pěstit učené odborníky, nýbrž pány. Představte si, že by naši studenti obědvali při nejmenším ve Valdštýnském sále na těžkém, starém stříbře, obsluhováni číšníky v livrejích, zpracováváni ke zkouškám domácími profesory v posluchárnách, vybavených všemi druhy klubovek, křesel a lehátek; představte si — Ale ne; hoši, nic si z toho nedělejte.

POUTNÍK NAVŠTĚVUJE KATEDRÁLY

Katedrálová města jsou malá města s velkými katedrálami, ve kterých se konají nesmírně dlouhé bohoslužby; i přijde kostelník a nařídí turistovi, aby nekoukal na strop a pilíře, nýbrž sedl si do lavice a poslouchal, co tam v chóru odzpěvují. Tento zvyk mají kostelníci v Ely, Lincolnu, Yorku a Durhamu; nevím, co dělají jinde, neboť jinde jsem nebyl. Slyšel jsem ohromné množství litanií, žalmů, anthem a písní, a všiml jsem si, že anglické katedrály mají obyčejně dřevěné stropy, následkem čehož není u nich vyvinut opěrný systém kontinentální gotiky; že perpendikulární pilíře v Anglii mají vzhled složitého potrubí; že protestantští kostelníci jsou tvrdší než katoličtí a potrpí si stejně na zpropitné jako kostelníci italští, jenže — jsouce gentlemany — musejí dostat větší; že reformace vykonala velmi prasácké dílo, když zurážela hlavy soch a odstranila z kostelů obrazy a jiné pohanské modlářství. Následkem toho jsou anglické katedrály holé a divné, jako

by se do nich nikdo nenastěhoval. A ještě horší je, že uprostřed hlavní lodi je uzavřený chór pro kněze, ministranty a elitu farnosti; ostatní lid sedí dole a nevidí nic než více méně vyřezávané stěny chóru a zadek varhan; hlavní loď je tím důkladně porusena, celkový prostor je rozříznut ve dví; jak živ jsem neviděl něco tak absurdního. Ale protože tam v choru ještě pořád něco zpívají, je nutno se sebrat a jít ven.

Ely, Ely, lama sabachtani! Zradilo jsi mne, Ely, mrtvé město, ležící u nohou románské katedrály, když unaven a žízniv jsem o páté hodině odpoledne tloukl na dveře čajoven a hospod, výčepů, trafik i papírníků, ale nebylo mi otevřeno. V pět hodin odpoledne Ely

spí; neměl jsem bohužel pokdy vyzkoumat, co dělá Ely ve tři hodiny odpoledne nebo v deset hodin ráno; snad vůbec spí. I sedl jsem si mezi kravince ve veřejném parku a díval jsem se na ctihodnou katedrálu která tu stojí k chvále boží. Ty kavky kolem věží jsou snad duše kostelníků, kteří za živa strašili v kostele.

Lincoln běží do kopečka, má hrádek a katedrálu a něco po Římanech, zapomněl jsem už

co; katedrála je šerá a krásná, a zpívají tam nějaké bohoslužby pro tři kostelníky, kteří mne nevraživě hlídají. Co mohu činit? Sbohem, kostelníci, jedu se podívat do Yorku.

V Yorku je katedrála ještě krásnější; chci si ji prohlédnout, ale kostelník povídá, abych toho jako nechal, že za chvíli budou bohoslužby. I šel jsem se projít na hradby a nakreslil jsem si odtamtud yorkský minster, třebaže se v něm konaly bohoslužby; snad proto přijdu do anglického pekla. Kolem je pěkný Yorkshire, krajina

těžkých krav a slavných prasat, středisko všech anglických šunek a špeků; a ulice v Yorku jsou staré a hezké, s vysunutými štíty a černými trámy. Mnoho bych mohl říci o dějinách Yorku, ale musím jet do Durhamu.

Katedrála v Durhamu je prastará a strmí na

vysoké skále; uvnitř se konají bohoslužby s kázáním, zpěvem a kostelníky; přece však jsem viděl hrob Bedy Ctihodného, zavalité pilíře a křížové chodby a výpravu hezkých Američanek; ty pilíře jsou pokryty hluboko vtesaným rýhováním, což působí zvláštním, skoro polychromatickým dojmem. Mimo to je tam hrob svatého

Cuthberta, starý hrad a staré kamenné domky, a pěkné městečko běží s kopce na kopec, a víc už o tom nevím.

Tedy anglická chrámová architektura je úhrnem méně malebná i méně plastická než kontinentální. Když se jednou přednormanským Britům povedlo postavit náramné chrámové lodi s dřevěným stropem, zůstali na tom i v gotice, patrně z pravěké konservativnosti; i jsou jejich kostely převeliké síně s širokými okny, bez klenby a žebroví, bez mocně vysunutého systému opěrných pilířů, oblouků, fiál a celé té plastické frenesie; a mají dvě čtyřhranné věže v portále a jednu nad zkřížením, sochy vymetené reformací a chudou sochařskou výzdobu, vnitřní prostor pokažený chórem a varhanami a celkový dojem silně otřesený přítomností kostelníků.

Avšak ještě slovíčko o vás, malé kostýlky bez chórů a kostelníků, holé a chladné síňky boží s dubovým stropem, hřbitovním trávníkem dokola a čtyřhrannou věží mezi stromy, jež je tak typická pro anglický venkov jako báně cibulky pro náš venkov; věže, jež odbíjíte hodiny věčně stejným církevním nápěvem nad věčně stejnými náhrobky nebožtíků.

CESTA DO SKOTSKA

EDINBURGH

A nyní na sever, na sever! Ubíhá hrabství za hrabstvím, v některém krávy leží, v některém stojí, někde se pasou ovce, jinde koně a jinde jenom vrány. Zjeví se šedé moře, skály a mokřiny, přestávají živé ploty a místo nich táhnou se kamenné zídky. Kamenné zídky, kamenné vsi, kamenná města; za řekou Tweed je kamenná země.

Mr. Bone měl bezmála pravdu, když prohlásil Edinburgh za nejpěknější město na světě. Je pěkné, kamenně šedé a divné; tam, kde jinde teče řeka, běží železnice, na jedné straně je staré město, na druhé straně nové, třídy široké jako nikde, v každém průhledu socha nebo kostel; a ve starém městě hrozně vysoké domy, což není nikde v Anglii, a prádlo na bidélkách plápolající nad ulicemi jako vlajky všech národů — to také dole v Anglii není, a umazané, ryšavé děti na ulicích, to také dole v Anglii není; a kováři, truhláři i všelijací strejci, to také v Anglii není, a divné uličky, wynds nebo closes, to také v An-

glii není, a tlusté, rozcuchané babky, to také v Anglii není: tady se zase začíná lid, jako v Neapoli nebo jako u nás. To vám je zvláštní, tady ty staré domy mají komíny v průčelí, jaksi místo věží, jak jsem to nakreslil. To není nikde na světě, než v Edinburku. A město leží na kopcích; běžíš někam, a najednou máš pod

nohama hlubokou, zelenou propast s pěknou řekou dole; jdeš, a z ničeho nic běží ti nad hlavou jiná ulice po mostě, jako v Janově; jdeš, a přijdeš na čistě kruhové náměstí, jako v Paříži. Pořád se máš čemu divit. Vlezeš do Parliamentu, a tam běhají celá hejna advokátů v paručkách se dvěma ocásky vzadu, jako před nějakými sty lety. Běžíš se podívati na hrad, co tak malebně stojí na kolmé skále, a přijde ti do cesty celá kapela dudáků a kumpanie

Highlanderů; ti mají nohavice z kostkovaných plaidů a čepici s pentličkami, ale dudáci mají sukénky červené a černé a na nich takové pytlíky z koziny, a hudou na dudách mečivou a rozčilující píseň za doprovodu celé kapely bubeníků. Paličky lítají nad hlavami bubeníků, točí se, vyskakují v divném a divošském tanci; a dudáci mečí válečnou píseň a pochodují po hradní esplanádě s nahými koleny drobnými

krůčky baletek. A bum a bum, paličky se točí rychleji, kříží se, vzlétají a najednou je z toho smuteční pochod, dudáci piští nekonečnou a táhlou melodii, Highlandři stojí v pozoru, za nimi hrad skotských králů a ještě dále za nimi celé krvavé a strašné dějiny této země. A bum a bum, paličky tančí nad hlavami divoký a umný tanec — tady ještě hudba zůstala podívanou jako v pravěku; a dudáci se nadnášejí, jako by v hřebčí netrpělivosti tančili do boje.

Jiná země a jiní lidé. Je to provincie, ale mo-

numentální; země chudší, ale křepká; brunátný a hranatý typ lidí, ale děvčata hezčí než dole v Anglii, krásné, usmrkané děti, život rozložitý a chlapský přes všechen kalvinismus. Na mou duši, tady se mi dobře zalíbilo; i dám vám ještě z radosti jako příseček kousek moře u Leith a Newhaven, moře studeného a ocelového, a modré škeble na památku a pozdrav rybářských bárek; a ještě vám přidám celé starobylé a malebné městečko Stirling s hradem skotských králů; stojíte-li u starého kanonu na výspě hradu, máte v rukou klíč ke skotským horám; což abychom se tam podívali?

Před hradem běhá baletka s bodákem a v kostkovaném kiltu; deset kroků k bráně, deset zpátky, pozor, paráda, k noze zbraň; baletka potřese sukénkou a tančí nazpátek. Na jihu bojiště Roberta Brucea, na severu modré hory; a dole na zelené louce se kroutí řeka Forth, tak jako se nekroutí žádná řeka na světě; i nakreslil jsem ji, aby každý viděl, že je to řeka krásná a potěšující.

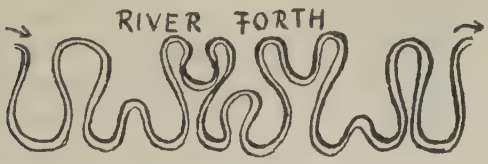

LOCH TAY

Kdybych byl básníkem jako Karel Toman nebo Otakar Fischer, napsal bych dnes básničku ne dlouhou, ale krásnou. Byla by o skotských jezerech, byla by prováta skotským větrem a orosena každodenním skotským deštěm: bylo by tam něco o modrých vlnách, vřesu, kapradí a dumavých cestách; neřekl bych tam, že ty dumavé cesty jsou vesměs obehnány plotem (snad proto, aby tam nemohly jít tancovat čarodějnice). Musím říci surovou

prózou, jak je tu krásně: modré a fialové jezero mezi holými kopci — to jezero sluje Loch Tay a každé údolí se jmenuje Glen, každá hora Ben a každý člověk Mac; jezero modré a pokojné, vítr jiskřivě vanoucí, huňatí, černí či ryšaví býčkové na lukách, smolně černé bystřiny a kopce baladicky pusté, porostlé travou a vřesovisky, — jak vám to mám vylíčit? Bylo by přece jen nejlépe napsat to ve verších; ale nenapadá mne žádný rým na slovo „vítr".

Včera večer mne týž vítr zanesl k hradu Finlarig; hrozně jsem polekal starého hlídače hradu, neboť právě čistil bývalé popraviště a snad mne považoval za strašidlo. Když se uklidnil, vykládal zvláštním nářečím, ale s velikou rozkoší o řečeném popravišti; je tam díra, kudy padaly uťaté hlavy do podzemí; co mne se týče, považuji za možno, že ten otvor a podzemní komora, velmi podobná žumpě, slou-

žily účelům nekrvavým a přirozeným. Přítomný Američan se všemu tomu skepticky usmíval, jako by to byl humbug; ale Američané nemají poměru k tajemstvím Starých Zemí. — Děda hlídač byl neobyčejně hrd na svůj hrad; ukazoval všeliké stromy, staré podkovy a kameny a vykládal nesmírně dlouho, patrně gaelsky, o královně Marii Stuartovně, markýzi Ballochbuichovi a skotských dějinách. Je tam také komora se sochami; jedna představuje královnu Marii,

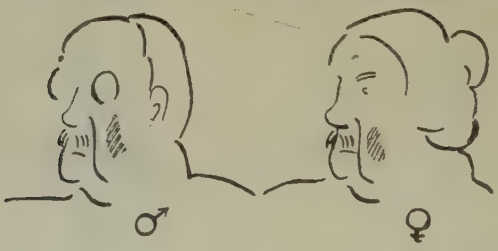

jedna nějakého rytíře Campbella a jedna královnina šaška. Toho jsem vám nakreslil.

Velmi zvláštní je jiná socha, o které děda kastelán, patrně podle starých balad, vypravoval, že představuje hubatou ženu; a protože to dál nešlo, rozhodl šerif, aby ji všichni postižení veřejně vyplácali na zadek, což prý řečená socha znázorňuje. Rozcházím se s místní autoritou potud, že ta socha se mi zdá daleko starší než šerif, hubatá žena i hrádek Finlarig; myslím, že představuje něco starodávného, snad muka za-

tracenců v pekle. Ostatně jsem ji pečlivě nakreslil.

Podařilo se mi nakreslit také párek Skotů, muže se ženou. Skoti jsou většinou zavalití, kvetoucích lící a silných šíjí; mají mnoho dětí a sympatická, starodávná jména clanů. Sukénky čili kilty nosí jen na vojně nebo hrají-li na dudy. Ty kostkované plaidy se jmenují tartany a jsou to vlastně jakési erby; každý clan má tartan jiných barev, což zajisté byl kdysi dostatečný důvod, aby se vzájemně vyvražďoval s clanem jinak kostkovaným.

Skotská neděle je ještě horší než anglická, a skotské bohoslužby vyvolávají představu nekonečnosti. Pastoři nosí ježaté kníry a nejsou tak růžoví a blahovolní jako anglikánští duchovní. V celém Skotsku přestanou v neděli jezdit vlaky, nádraží se zavrou a neděje se zhola nic: divím se, že se nezastaví i hodiny. Jen vítr čeří jezera siná a ocelová mezi holými báněmi kopců; na takovém jezeře jsem plul, až se má loďka octla na mělčině, i položil jsem pero a šel jsem putovat po dumavých cestách mezi drátěnými ploty.

*

A zjevilo se mi jiné Skotsko pod šedými nebesy: pusté a dlouhé gleny se zbořenými kamennými chyšemi, kamenné zídky, běžící po

stráních, na míle a míle stěží jeden kamenný, jakoby neobydlený domek; tu a tam pole ovsa s úrodou na prst vysokou, vše ostatní jen kapradí a kameny a tráva tuhá jako mech; někdy zabečí ovce bez pastýře, lezoucí po stráni, někdy zakřičí naříkavě pták, dole hučí černá, do žluta zpěněná řeka Dochart mezi sukovitými dubisky. Divná, tvrdá, jakoby předhistorická země. Mraky se přetahují přes temena kopců, dešťový závoj zastiňuje teskný a prázdný kraj, který se dosud nepodrobil ruce člověka; a dole hučí po černém kamení černá řeka Dochart.

„BINNORIE, Ó BINNORIE“

Nes mne, Královno jezera, po břitce šedém a modrém Loch Tay, mezi bezlidnými báněmi kopců pod nebesy, jež mne častují deštěm i sluncem; nes mne, čisťounká lodi, po třpytivém hedvábí jezera Tay.

Nes mne, červená pošto, nejzelenějším ze zelených údolí, údolím uzlovitých stromů, údolím zpěněné řeky, údolím huňatých ovcí, glenem nordické hojnosti. Počkej, stříbrná osiko, zůstaň, rozkročené a kadeřavé dubisko, černé borovičí a sytá olše; počkej, děvče divokých očí.

Ale ne; unášej mne, syčící vlaku, na sever, na sever, mezi ty černé hory. Modré a černé hory nad zelenými valy; údolí ryšavých krav, světlá a černá zeleň, lesklá jezírka a nordická krása břízek; bez konce holé a ladné obliny kopců s úvaly a dolinami, zarostlé gleny a stráně ryšavé vřesem; severní krása lučin, hájky březové, a na severu, na severu leskne se hladina moře jako ocelová čepel.

Inverness, městečko pstruhů a Highlandrů, celé stavěné z růžové žuly. A ty domky jsou sroubeny z kvádrů tak pěkně tesaných, že jsem vám je nakreslil. I ty střížky nade dveřmi jsou jenom v Inverness.

A nyní do hor, do nitra země, do kraje gaelského jazyka. Bože, nikdy jsem neviděl tak smutný a strašný kraj: pořád ty lysé kopce,

ale vyšší a hroznější; nic než zakrslé břízy, a pak už ani ty ne, ale mokvající černá rašelina a na ní jen vločky bog-cottonu, kterému říkáme vousy svatého Ivana; a pak už ani to ne, ale kamení, samé kamení s tuhými trsy sítiny.

Mraky se plouhají po šedých lysinách kopců, střikne studený dešť, páry se zvednou nad černými skalami a zjeví se temný glen, smutný jako vytí psa. Po míle a míle není domku ani člověka; a když přeletí domek, je šedý a ka-

menný jako ty skály, a sám, na míle sám. Jezero bez rybáře, říčky bez mlynáře, pastviny bez pastýře, cesty bez poutníka. Jen v žírnější dolině se pasou kosmatí skotští býci, stojí v dešti a uléhají do mokřiny: snad proto jsou tak zarostlí ježatými čupřinami, jak jsem vám je nakreslil.

A skotské ovce mají celé haveloky z vlny a

na tvářích jakoby černé masky; nikdo je nepase, jen kamenná zídka běží po pustých stráních, označujíc přítomnost člověka: až po tuto zídku je má pastvina.

A nyní je tak pusto, že už tu není ani stád ani vlastnictví, jen zřícený domek a rozpadlý val na hnědě prýštící mechové stráni. Konec života; tady se snad nic nezměnilo za deset tisíc let; jen cesty lidé vedli a postavili dráhy, ale země se nezměnila; nikde stromu ani kře-

viska, jen studená jezera, přeslička a kapradí, bez konce hnědá vřesoviska, bez konce černé kamení, inkoustově stinné štíty hor prorvté

stříbrnými nitkami bystřin, černá blata rašeliniští, mračně dýmající gleny mezi lysými hřbety

vrchů a zase jezero s temnou sítinou, hladina bez ptáků, krajina bez lidí, úzkost bez příčiny, cesta bez cíle, nevím, co hledám, ale toto je ko-

nečně samota; napij se z tohoto nesmírného smutku, nežli se vrátíš mezi lidi, nabobtnej samotou, duše neukojená; neboť neviděls nic většího než tuto opuštěnost.

A nyní mne vezou do údolí, na mezích tryskají žluté jiskry kručinek, plazí se kosodřevina, zakrslé břízky se chytly žulových ssutek; černá bystřina skáče údolím, už jsou tu borové lesy, nachově rozkvétá rhododendron a rudý náprstník; břízy, limby, duby a olše, nordická divočina, kapradí po pás a prales jalovců; slunce prorazí mraky a dole se zatřpytí hluboký zářez nového moře mezi štíty hor.

TERRA HYPERBOREA

Jsem v končině, která se jmenuje Skye čili Obloha; ale nejsem na nebi, nýbrž jen na Hebridách, na velkém, divném ostrově mezi ostrovy, na ostrově, složeném z fjordů, rašeliny, skal a štítů; sbírám barevné mušličky mezi oblásky modravými nebo plavými, a ze zvláštní milosti nebes nalézám i trus divokého losa, jenž je dojnou kravou gaelských rusalek. Stráně mokvají jako napitá houba, vřes bruach mne chytá za nohy, ale pak, lidi, je vidět ostrov Raasay a Scalpay, Rum a Eigg, a pak je vidět hory podivných a prastarých jmen, jako Beinn na-Callaich a Sgurr na-Banachdich a Leacan Nighean an-t-Siosalaich nebo dokonce Druim nan Cleochd, kdežto tam ty lysé báně se jmenují jen Blaven, docela prostě Blaven. A tenhle potůček je prostě Aan Reidhe Mhoire, a tam ten písčitý zálivek je jednoduše Sron Ard-a-Mhullaich. Tato a všechna ostatní jména ukazují krásu a podivnost ostrova Skye.

Je krásný a chudý; a původní chyše vypadají

tak předhistoricky, jako by je stavěli nebožtíci Piktové, o nichž, jak známo, není známo nic. Pak sem přišli gaelští Kaledonci a odněkud z Norska Vikingové; král Hakon tu dokonce po sobě nechal kamenný hrádek, a proto se to místo jmenuje Kyle Akin. Jinak všichni tito dobyvatelé nechali ostrov Skye v původním stavu, jak vyšel z ruky boží; divoký, pustý a rozrytý, mokrý a vznešený, strašný a líbezný. Kamenné cha-

loupky zarůstají travou a mechem, nebo se rozpadají, opuštěny od lidí.

Jednou za týden svítí slunce a pak se odhalí štíty hor ve všech nevýslovných odstínech modrosti: i jest modrost azurová, perleťová, omžená nebo indigová, černá, růžová i zelená; modrost hluboká, nadechnutá, podobná parám, náletu nebo pouhé vzpomínce na něco krásně modrého. Tyto všechny a nesčetně jiné modrosti jsem viděl na modrých štítech Cuillinu, ale bylo tam

ještě ke všemu modré nebe a modrý mořsky záliv, a to už se vůbec nedá vypovědět; pravím vám, že vyvstaly ve mně neznámé a božské ctnosti při pohledu na tuto nesmírnou modrost.

Ale pak vylezou mraky z dolin a hor, moře zešedne a sychravý déšť splývá s mokvajícími svahy. V domě hodných lidí hoří rašelina v krbu,

antická paní zpívá skotské balady a já zpívám s ostatními divnou a starou píseň

„tha tighin fodham, fodham, fodham,
tha tighin fodham, fodham, fodham,
tha tighin fodham, fodham, fodham,
tha tighin fodham eirigh."

A pak se všichni držíme dokola za ruce a zpíváme něco skotského o loučení nebo o snledání.

Mezi výspami ostrovů je vidět úzký pruh volného moře; tudy prý plují velrybáři na Island nebo do Grónska. Člověče, proč je ti smutno, když se díváš na ten proužek volného moře? Buďte pozdraveny, země, které snad nikdy neuvidím!

Ach, viděl jsem modrá a ohnivá moře a hebounké pláže a palmy, skloněné nad azurovými vlnami; ale tyhle šedé a chladné lochy mi udělaly; koukej, tamhle se brouzdá jeřáb v chaluhách a racek či mořská vlaštovka klouže nad vlnami s ostrým a divokým křikem, nad vřesoviskem píská sluka a frčí hejno kvíčal, rousnatý býček se diví člověku a na lysých kopcích se pasou ovce, podobné z dálky žlutavým vším; a s večerem se vyrojí myriady drobných mušek a lezou člověku do nosu, zatím co skoro do půlnoci trvá severní den.

A to siné, šplouchající moře pod nohama, a ta otevřená cesta na sever...

„BUT I AM ANNIE OF LOCHROYAN“

Avšak kapitán parníčku se nedal zlákat tou volnou cestou na sever; byl to rozšafný muž, a místo do Grónska nebo na Island plul prostě do Mallaig; patrně nečetl Jack Londona.

Pročpak nás honíte, rackové, křičící mořská chaso? Kdybych uměl lítat jako vy, letěl bych přes Skotsko, odpočívaje na oblých vlnkách jezer, a potom přes moře do Hamburku; tam je řeka Labe a nad ní bych letěl silnými letkami: teprve u města Mělníka bych se dal po jiné řece, až bych doletěl do Prahy; i proletěl bych vítěznými oblouky všech mostů, křiče a chechtaje se radostí: Lidi, já letím rovnou ze Skotska, abych si zahřál bílé bříško na teplé Vltavě. Krásná a divná je to země, zvaná též Kaledonie čili země Stevensonova; ale je smutná jakási a pochmurná. Tady sic nejsou jezera, ale za to je tu Václavské náměstí; a není tu Ladhar Bheinn, ale je tu nábřeží s akáty, a Vyšehrad, a Petřínský vršek; a mám vám vyřídit pozdrav jednoho poutníka, který právě pluje Sleat Soundem.

Nakreslil jsem vám ten Sleat Sound i s horou Ladhar; nakreslil jsem vám i přístav Mallaig, a přidal jsem i jednoho plavce, aby nikdo neřekl, že jsem snad něco zamlčel nebo nenakreslil svět tak, jak je, s bárkami i námořníky.

Nes mne, vlaku, všemi končinami Kaledonie; neboť je tu dobře a teskno mému srdci. I jest

jezero Morar a Loch Shiel; a jsou štíty hor, strže a gleny, plecité vrchy s titanskými svahy, klenuté hřbety a zadnice nesmírných kamenných prazvířat s tučně zelenými houštinami v podpaždí a záhybech lysého těla; vrchy, posázené skalami, jako trdlovec mandlemi, břitká jezera s něžnými ostrůvky, jako je Loch Eilt, a jezera všude, kde je k tomu příležitost, dlouhé a třpytivé vody, hladiny, čeřené větrem, se stříbrnými

pěšinami vodních duchů; hory skalisté nebo oble nakynulé z žulového těsta, vrchy žíhané, zbrázděné, lysé jako hroch, modré a ryšavé a zelené, a pořád, bez konce a bez lidí pusté hory.

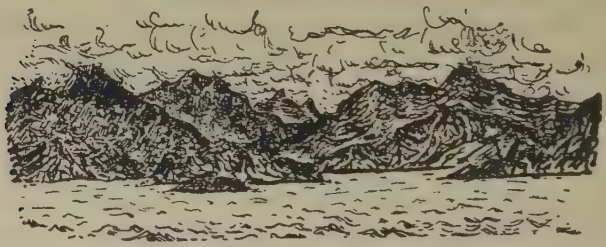

Konečně Fort William, jedna z železných závor, držících horaly kdysi rebelské; a nad ním

Ben Nevis, nejvyšší štít této země hor, zavalitý a mračný chlapík nad mořským fjordem, protkaný bílými vodopády ze sněhových polí tam na vršku, — a dále hory a hory, gleny a jezera,

údolí stínů, strže černých vod, země, kterou Bůh hnětl z tvrdé látky a odevzdal člověku, aby se

na ní rval s člověkem; neboť se skalami a vřesovisky se rvát nemůže.

A tento krátký list platí tobě, Glasgowe, město bez krásy, město hluku a obchodu, město továren a loděnic, přístave všeho zboží. Co o tobě

říci? Jsou-li pak krásné továrny, doky a sklady, jeřáby v přístavu, věže oceláren, stáda plyno-

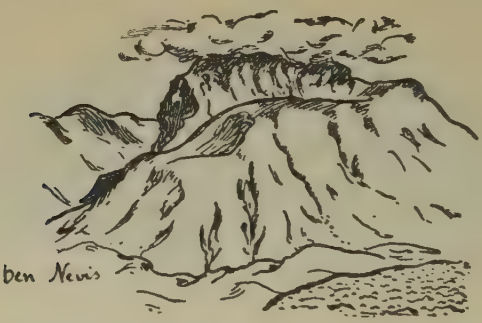

jemů, drnčící vozy se zbožím, vysoké komíny a hřmící parní kladiva, konstrukce z trámů a

železa, bóje na vodě a hory z uhlí? Já bídný hříšník myslím a vidím, že to vše je velmi

krásné i malebné i monumentální; ale život, který se z toho rodí, ulice, lidé, tváře z dílen a pisáren, příbytky lidí, jejich děti a jídlo, život, jářku, život, který se živí z těch velkých a silných věcí, není ani krásný, ani malebný; ale je opuštěn od božího dechu, syrový a špinavý a lepkavý, lomozný, páchnoucí a dusný, neladný a těžký, těžší než hlad a neladnější než bída; i lehla na mne únava statisíců, a já jsem utekl, Glasgowe, neboť jsem neměl odvahy dívat se a srovnávat.

JEZERNÍ OBLAST

Aby se neřeklo, že jsou jezera jenom ve Skotsku, jsou také v Anglii, kde mají vykázán hnedle celý distrikt; i je tam Derwent-Water a jezero Bassenthwaite, Wast Water a Thirlmerské jezero a Grasmerské jezero a Windermerské jezero a Ullswater a mnoho jiných, a zde žili jezerní básníci, a Wordsworth tu má hrobeček v Grasmere vedle pěkného starého kostýlku s dubovým stropem v údolí kudrnatých stromů; ale ačkoliv je tato věta tak dlouhá, neobsáhla všechny rozkoše líbezné krajiny jezerní. Tak řekněme Kes-

wick je městečko, stavěné na rozdíl ode všech městeček na světě z čistě zelených kamenů; ale protože tu nemám zelenou barvu, nakreslil jsem

vám aspoň obecní síň, která je rovněž pěkná. Z důvodů turistických je tu hora Skiddaw, a

potom mezi háji a parky něžné jezero Derwent Water, které jsem kreslil za večera tak sladkého a tichého, že mi bylo až úzko radostí; zá-

pad česal kadeřavé vlnky zlatým hřebenem, a tady si poutník sedl nad tichou sítinou, a již se mu nechtělo domů; tak je ta voda opojná a klidná. Průvodce po Jezerním Distriktu udává různé hory, průsmyky a krásné vyhlídky, jakož i kámen, na kterém sedával Wodsworth, a jiné místní krásy. Co mne se týče, objevil a vykonal jsem několik poutí:

1. *Pouť k Ovcím.* Sice všude v Anglii jsou ovce, avšak jezerní ovce jsou obzvlášť kudrnaté, pasou se na hedvábných trávnících a připomínají duše blažených na nebi. Nikdo je nehlídá, i tráví čas žraním, sněním a zbožnými myšlenkami. Nakreslil jsem je, vkládaje do nich tolik tiché a něžné radosti ze života, pokud toho lze dosíci plnicím perem.

2. *Pouť ke Kravám.* Jezerní Krávy na rozdíl od jiných mají zvláštní rudý odstín; mimo to se poznají od jiných krav spanilostí krajiny, v níž

se pasou, a mírností výrazu. Procházejí se celý den po elysejských lukách; a když uléhají, přežvykují pomalu a vážně slova díkučinění. Ob-

klopil jsem je na svém obrázku všemi krásami Jezerního Kraje; vidíte tam most, pod nímž teče

říčka se pstruhy, hebká křoví, kadeřavé stromy, oblé a vlídné chlumy, poseté háječky a živými ploty, hřbety kumbrických hor a posléze oblohu,

plnou vláhy a světla; mezi stromovím zahlédnete štíty domků z kamenů narudlých nebo zelenavých; i uznáte, že býti kravou v Jezerním Distriktu je velká milost, jíž se dostává jen nejsvětějším a nejdůstojnějším mezi všemi tvory.

3. *Pouť ke Koním.* Koně v Anglii nedělají nic jiného, než že se po celý den pasou nebo se procházejí po pěkné trávě. Snad to ani nejsou koně, ale Swiftovi Huyhnhmové, moudrý a polobožský národ, který se nezabývá obchodem, nedělá politiku a dokonce se ani nezajímá o koňské dostihy v Ascot. Na člověka pohlížejí laskavě a téměř bez odporu; jsou neobyčejně rozumní. Někdy přemítají, někdy se rozběhnou s ohonem vlajícím a někdy se dívají tak velce a vážně, že se člověk vedle nich cítí jakousi opicí. Nakreslit koně je nejtěžší úkol, který mne doposud potkal. Když jsem se o to pokoušel, obklopili mne koně a jeden z nich se živou mocí pokoušel sežrat můj kreslicí sešitek; musil jsem se dát na ústup, když se nechtěl spokojit s tím, že jsem mu své obrázky ukazoval z dálky.

Ještě je mnoho krásného v Jezerním Okrsku: tak zejména klikaté řeky, košaté a vznešené stromy, cesty vinuté jako pentle, volání hor a pohoda údolí, zčeřená a mírná jezera; a po těch vinutých cestách supají charabanky plné turistů, letí auta a klouzají ženské na bicyklech; jen Ovce, Krávy a Koně žvýkají krásu přírody rozmyslně a beze spěchu.

SEVERNÍ WALES

Písmo svaté praví sice zcela zřejmě: „Ac efe a ddywedodd hefyd wrth y bobloedd. Pan weloch

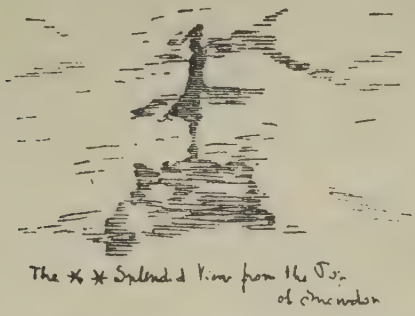

gwmmwl yn codi o'r gorllewin, yn y fan y dywedwch, Y mae cawod yn dyfod; ac felly y mae." (Luk. XIII., 54.) Ač tedy bible Waleská toto říká o západním větru, vydal jsem se při západním větru na horu Snowdon čili správně Eryri Y Wyddfa, abych viděl celou zemi Waleskou. Ac felly y mae: nejen pršelo, ale ocitl jsem se v mracích a takové zimě, že na temeni Snow-

donu jsem se uchýlil ke kamnům; oheň je totiž velmi krásný na pohled, a při řeřavějícím uhlí lze myslit na spoustu nejlepších věcí. Průvodce chválí krásu a rozmanitost vyhlídky s hory Snowdon; viděl jsem bílá a šedá mračna, dokonce jsem je cítil až pod košilí; na pohled to není přímo ošklivé, neboť je to bílé; ale příliš rozmanité to není. Nicméně bylo mi přáno spatřiti Lliwedd a Moel Offrwn i Cwm-y-Llan i Llyn

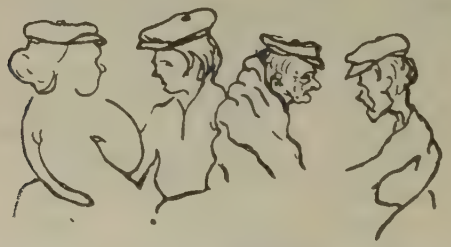

Ffynnon Gwas i Grib-y-ddysgyl; i řekněte, nestojí-li tato krásná jména za trochu toho mžení, vichřice, zimy a mračen.

Pokud se týče jazyka Walesanů, je poněkud nesrozumitelný, a, jak mi vykládal můj učený přítel, také složitý; dejme tomu, otci se říká jednou „dad", jindy „tad" a jindy zase „nhad", podle okolností. Že je to jazyk složitý, je vidět z toho, že jedna vesnice blíže Anglesey jmenuje se prostě Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllantysiliogogogoch. Abyste věděli, waleská keltština se pěkně poslouchá, zejména

z úst tmavovlasých děvčat typu bezmála francouzského. Staré Walesanky však nosí pohříchu mužské čepice; je to patrně zbytek domácího

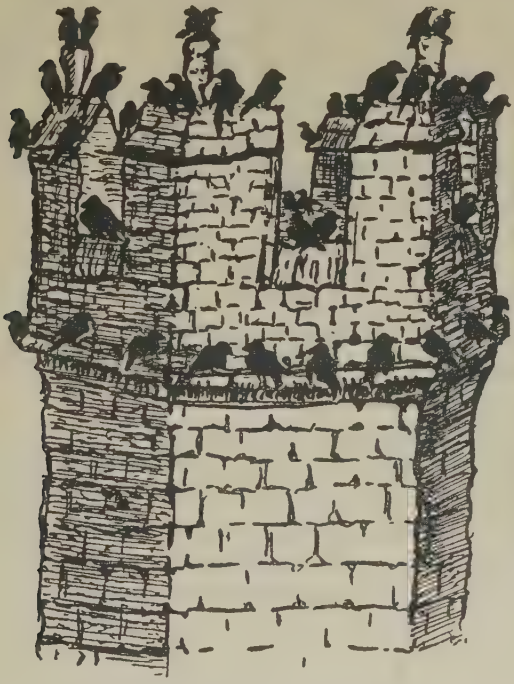

kroje, k němuž náležel u žen nesmírně vysoký mužský cylindr.

Jinak není Wales vůbec tak divný a strašný jako jeho místní jména. Jedno místo se jmenuje

Paenmaenmawr, a jsou tam jen lomy a mořské lázně. Já nevím, proč mají některá jména na mne magický účinek; musil jsem vidět Llandudno, a byl jsem zdrcen; předně se to vyslovuje jinak, a za druhé je to jen hromada hotelů, skal a písku jako kterékoliv jiné mořské lázně tohoto ostrova. I zalezl jsem až do Carnarvonu, hlavního města Walesanů; to je tak daleko, že už tam na poště nevědí o naší zemi a že tam v sedm hodin nedostanete večeři; já nevím, proč jsem tam byl celé dva dny. Mají tam veliký starý hrad princů Waleských; byl bych jej nakreslil, ale nevešel se mi na papír; i nakreslil jsem aspoň jednu jeho věž, kde právě zasedal autonomní kavčí parlament. Jakživ jsem neviděl a neslyšel tolik kavek; říkám vám, musíte jet do Carnarvonu.

Wales je země hor, Lloyda George, pstruhů, výletníků, černých krav, břidlice, hradů, dešťů, bardů a keltského jazyka. Ty hory jsou lysé a fialové, divné a plné kamení; v hotelích jsou provlhlé fotografie pořadatelů pěveckých závodů, jež jsou jaksi zdejší národní specialitou; waleské ovce mají dlouhé ocasy, a kdybyste mne rozkrájeli, je to všechno, co vím o Severním Walesu. Komu se to zdá málo, jářku, ať jede do Carnarvonu. V Bangoru se přesedá.

LISTY O IRSKU

I.

Chtěl jsem vlastně psáti listy z Irska; dokonce tam nemám dále než mizerných několik hodin; proč tam nejedu, není ani mně zcela jasno. Myslím, že je tím vinna irská otázka.

Položil jsem irskou otázku skoro všem Angličanům, Skotům, Kymrům a Gaelům, s kterými jsem se setkal; ptal jsem se jich, co vlastně mám v Irsku vidět a kam zamířit; zdá se mi, že jim tato otázka byla jaksi nepříjemná. Řekli mi, abych jel raději do Oxfordu nebo do Stratfordu-on-Avon nebo do mořských lázní.

I vzplanula má zvědavost tím silněji.

„Jeďte na sever," radil mi jeden.

„Jeďte na západ," radil mi druhý jaksi bez nadšení.

„Jeďte na jih," děl třetí, „já tam sice nebyl, ale když už tam chcete jet..."

II.

Otázka: Já bych se rád podíval do Irska. Co tomu říkáte?

Odpověď: Ah eh eh eh oh oh. Eh?

Otázka: Cože?

Odpověď: že tam není docela klidno.

Otázka: Je to tak zlé?

Odpověď: Nu, taky tam vyhazují mosty do povětří, a když jede vlak — —

Otázka: Vyletí každý vlak do vzduchu?

Odpověď (poněkud nejistě): Ne, každý ne. Víte, co? Jeďte do Belfastu. Tam to máte skoro jako tady...

III.

Mr. Shaw pak radil jen jediné místo v Irsku; je to malý ostrůvek na jihu, jehož jméno jsem zapomněl. Tam prý je lid velmi zachovalý; bohužel, dodal Mr. Shaw, na řečeném ostrůvku není možno přistat.

IV.

Dobrá, podíváš se tam na vlastní pěst. Koupíš si nějakého průvodce po Irsku, vybereš si několik pěkných míst a budeš psát listy z Irska.

Od Glasgowa počínajíc, běhám po všech knihkupcích a kupuji průvodce po Irsku. Ale knih-

kupec vrtí povážlivě hlavou; ne, nemá žádného průvodce po Irsku. Má průvodce po Cornwallu

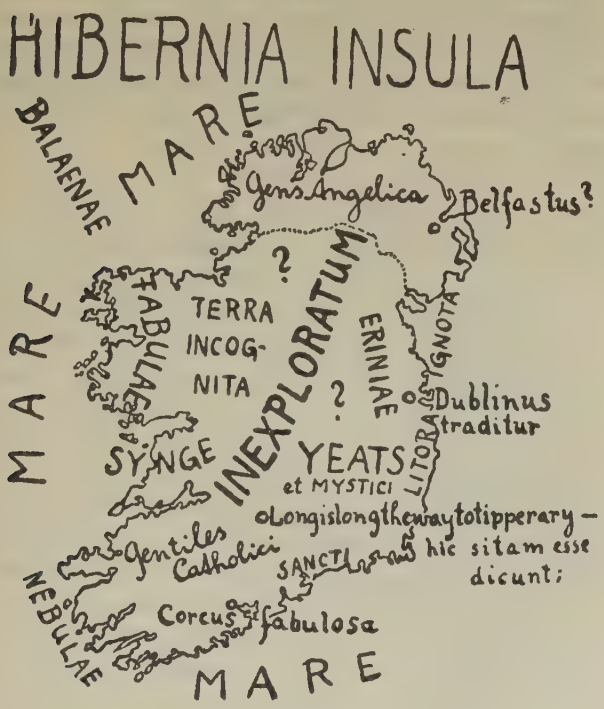

a Dukeries, po Snowdonii a výstavě ve Wembley, ale náhodou zrovna nic o Irsku, sarry, docela nic. „Naši lidé tam nejezdí."

V.

Několik mizerných hodin mám odtud do Irska; ale řekněte, mám pro nic a za nic zahodit strašné tajemství, kterým je pro mne tato země obestřena? I budu se povždy s láskou a radostí dívat na mapu Irska: Hle, země, s níž jsem roušky nesňal.

ZASE V ANGLII

DARTMOOR

Nuže, viděl jsem vše: viděl jsem hory a jezera, moře, pastviny i kraje podobné zahradám; jen pořádný anglický les jsem neviděl, neboť tady, abych tak řekl, pro samé stromy nemají les. I rozjel jsem se na místo, kde je na mapě „Dartmoor Forest" čili hvozd dartmoorský; mimo to Dartmoor je, neklamu-li se v literární historii, oblast Baskervillského psa. Cestou jsem se podíval, odkud vyjela Hispaniola na Stevensonův Ostrov Pokladů; je to v Bristolu, nejspíš u toho mostu, kde stála ta brigga vonící pomeranči. Jinak v Bristolu není docela nic, leda pěkný kostel, kde bylo zrovna nějaké modlení, kathedrála, kde také byla právě pobožnost se zpěvy a kázáním, a konečně starý špitál, kde jsem si nakreslil

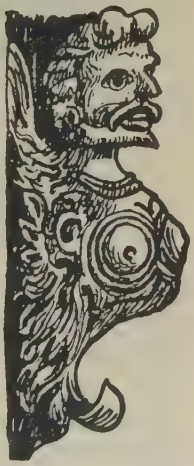

vousatou karyatidu, chiméru s plnovousem, což je na Bristol dosti zajímavé.

V Exeteru mne přepadla anglická neděle spojená s deštěm. Exeterská neděle je tak důkladná a svatá, že i kostely jsou zavřeny, a pokud se tělesného blaha týče, tedy pocestný, pohrdnuvší studenými brambory, musí jít spat s hladovým

břichem; nevím, jakou zvláštní radost má z toho exeterský Hospodin. Jinak je to pěkné město s příjemným a tichým deštěm a starými anglickými domy, k nimž se ještě vrátím; neboť nyní spěchám do Dartmoorského lesa.

Jede se tam po krásně vinutých silnicích přes oblé kopečky tím nejhuňatěji zeleným krajem, kde jsou nejhustší živé ploty, největší ovce a nejvíc břečtanu, houštin a hlohu a nejkošatější stromy a chalupy kryté nejtlustšími došky, jaké

jsem kdy viděl. Takový starý strom v Devonshiru je kompaktní jako skála a dokonalý jako socha. Pak přijdou táhlé, holé, opuštěné kopce bez jediného stromečku; to je Dartmoorský hvozd. Tu a tam trčí ve vřesové samotě navršený žulový balvan jako oltář jakýchsi obrů nebo praještěrů: to jsou „tors", abyste věděli. Někdy mezi vřesem protéká červený potůček, začerná se propadlá tůně, zasvítí porostlá mokřina; prý v ní beze stopy zapadne jezdec i s koněm, ale já jsem to nemohl zkusit, protože jsem neměl koně. Nízká temena se zatahují, nevím, padají-li to plouhavé mraky nebo dýmá-li věčně prýštící země; mlžný závoj deště zastře oblast žuly a močálů, mraky se těžce sbalují a tragický přísvit odhalí na chvíli pustá lada vřesu, jalovce a kapradí, jež bývala kdysi neproniknutelným hvozdem.

Co to je v člověku, že vidí-li takovou končinu hrůzy a stesku, zatají se v něm dech ... že je to krásné?

Nahoru a dolů, nahoru a dolů zeleným Devonem mezi dvěma zdmi živého plotu, jenž čtverečkuje širý kraj jako u nás vonné mezičky, a pořád mezi starými stromy, mezi moudrýma očima stád, nahoru a dolů k červenému pobřeží Devonu.

PŘÍSTAVY

Ale ovšem, že jsem se byl podívat na přístavy, a viděl jsem jich tolik, že si je nyní pletu. Tak počkejte, ve Folkestone, v Londýně, v Leith, v Glasgowě, to jsou čtyři; potom v Liverpoolu, v Bristolu, v Plymouth, a možná že jich bylo ještě víc. Nejhezčí je Plymouth, který je pěkně zavrtán mezi skalami a ostrovy a kde mají starý přístav v Barbikanu s opravdovými námořníky, rybáři a černými bárkami, a nový přístav pod promenádou Hoe s kapitány, sochami a pruhovaným majákem. Ten maják jsem nakreslil, ale není tam vidět, že je bleděmodrá noc, že na moři jiskří zelené a rudé lampy bójí a lodí, že sedím pod majákem a mám na klíně černou kočku — myslím skutečnou kočku — hladím moře, číču, světélka na vodě a celý svět v záchvatu pošetilé radosti, že jsem na světě; a dole v Barbikanu to smrdí rybinou a oceánem jako za času starého Drakea a kapitána Marryata, a moře je pokojné, širé a světelné — říkám vám, v Plymouth je ten nejhezčí přístav.

Ale Liverpool, lidi, Liverpool je největší; a pro tu velikost mu nyní odpouštím, čím mi ublížil; neboť pro jakýsi kongres nebo královu návštěvu, či co to vlastně bylo, nechtěl pocestnému poskytnout noclehu, a poděsil mne novou kathedrálou, velkou a beznadějnou jako zříceniny Caracallových therm v Římě, a zahalil se o půlnoci v puri-

tánskou tmu, abych nenašel cestu do mizerné hospody, která mi dala lože vlhké a kysele páchnoucí jako bečka zelí, — jářku, to vše odpouštím Liverpoolu, neboť jsem viděl něco od Dingle až po Bootle a ještě až po Birkenhead tam na druhé straně, žlutou vodu, bučící parní prámy, vlečné lodi, bachraté a černé svině houpající se na vlnách, bílé transatlantiky,

doky, basiny, věže, jeřáby, síla, elevátory, dýmající továrny, nakladače, bárky, sklady, loděnice, sudy, bedny, bečky, balíky, komíny, stožáry, lanoví, vlaky, kouř, chaos, houkání, zvonění, bušení, supění, roztržená břicha korábů, zápach koní, potu, moče, vody a odpadků všech zemědílů: a kdybych ještě půl hodiny kupil slova, nedosáhl

bych toho počtu, zmatku a rozsahu, který se jmenuje Liverpool. Krásný je parník, když houkaje rozráží vodu svou vysokou hrudí, chrle kouř tlustými komíny; krásný je, když se ztrácí za klenutou plecí vod, plouhaje za sebou závoj dýmu; krásná je dálka a cíl, člověče, jenž stoje na přídi odjíždíš. Krásná je plachetka klouzající po vlnách, krásné je odjížděti a přijížděti. Vlasti, jež nemáš moře, není-li nějak úzký tvůj obzor a zda ti neschází šumění dálek? Ano, ano, ale mohou být hučící rozlohy kolem našich hlav; nelze-li plouti, lze aspoň myslet, brázdit letkami

ducha svět širý a vysoký; povídám, ještě je dost místa pro výpravy a pro velké lodi. Ano, je nutno stále vyplouvat; moře je všude, kde je odvaha.

Avšak nikoliv, kormidelníku, obraťˇ, prosím; ještě nepoplujeme domů. Nech nás ještě postát tady v té liverpoolské rejdě a dívat se na vše, než se vrátíme; je to ohromné, špinavé a hlučné. Kdepak vlastně je pravá Anglie: tam v těch tichých a čistých cottages mezi strašně starými stromy a tradicemi, v domovech dokonalých, pokojných a jemných lidí, nebo tady, na těch kalných vlnách, v bušících dokách, v Manchestru, v Poplar, na Glasgowské Broomielaw? Dobrá, přiznám se, že tomu nerozumím; tam v té Anglii je až příliš dokonale a krásně; a tady je až příliš...

Dobrá, nerozumím tomu; jakoby to ani nebyla jedna země a jeden národ. Budiž, tedy vyplujeme; ať mne postříká moře, ať do mne pere vítr; myslím, že jsem viděl příliš mnoho.

MERRY OLD ENGLAND

Ještě jednou se však musíme zastavit; musíme se jenom podívat, kde tu vlastně je ta veselá stará Anglie. Stará Anglie, to je, dejme tomu, Stratford, to je Chester, Exeter a já nevím co ještě. Stratford, Stratford, počkejme, byl jsem tam? Ne, nebyl; i neviděl jsem rodný domek Shakespearův, nehledíme-li k tomu, že je od gruntu přestavěn a mimo to že snad žádný Shakespeare vůbec neexistoval. Ale zato jsem byl v Salisbury, kde působil zcela nepochybný Massinger, a v londýnském Templu, kde se zdržoval zaručený Dickens, a v Grasmere, kde žil historicky doloženy Wodsworth, a v mnoha jiných dokumentárně nesporných rodištích a působištích. Dobrá, našel jsem porůznu onu dobrou starou Anglii, která po zevní stránce pozůstává z černého trámoví a vyřezávání, následkem čehož je pěkně černobíle pruhovaná. Nerad bych dělal příliš odvážné hypothesy: ale zdá se mi, že černobílé proužky na rukávech anglických strážníků mají svůj původ právě

v tom pruhovaném slohu staroanglických domů, jak ukazuje náš obrázek.

Anglie je totiž země historických tradicí; a vše, co je, má nějakou příčinu, jak tuším učí John Locke. V některých městech, jako na příklad v Chesteru, nosí strážníci bílé pláště jako chirurgové nebo holiči: možná, že je to tradice z doby Římanů. Mimo to stará Anglie si libovala ve všelijak vysunutých patrech a štítech, takže

takový dům je nahoru pořád širší; ke všemu i okna bývají vystrčena ven jako polovytažené zásuvky, takže takový dům se svými patry, arkýři, výstupky a výklenky vypadá jako velká skládací hračka nebo starý zásuvkový sekretář, který se snad na noc pozastrká a pozavírá, a je to. V Chesteru mají nad to něco, čemu se říká „rows". Je to podloubí, jenže v prvním patře, a z ulice se tam chodí po schodech, krámy jsou pak dole i nahoře; to není nikde na světě. A v Chesteru ještě mají kathedrálu z růžového kamene, kdežto v Yorku je kathedrála hnědá,

v Salisbury štikově modrá a v Exeteru černá a zelená. Skoro všecky anglické kathedrály mají pilíře na způsob potrubí, pravoúhelné presbyterium, ohavné varhany uprostřed hlavní lodi a vějířovitá žebra na klenbě; co v nich nepokazili puritáni, dodělal nebožtík Wyatt svými slohově čistými renovacemi. Na příklad kathedrála v Salisbury je něco tak beznadějně dokonalého, že je ti úzko: i oběhneš třikrát město Salisbury

jako Achilles město Tróju, a potom, shledávaje, že máš pořád ještě dvě hodiny času do odjezdu vlaku, usedneš na jedinou lavičku v městě mezi tři jednonohé starce a díváš se, jak místní strážník nadouvá tváře, aby rozesmál nemluvně v kočárku. Celkem vzato, není nic děsnějšího, než když v malém městě prší.

V Salisbury mají i stěny domů pokryté taškami; nakreslil jsem je, abych potěšil pokryvače, kterým snad tento list přijde do rukou. V severních hrabstvích stavěli domky z pěkných šedých kamenů; to je důvod, proč jsou v Londýně skoro

všechny domy stavěny z ošklivých šedivých cihel. V Berkshire a Hampshire stavěli šmahem z paprikově červených cihel; proto jsou v Londýně ulice z červených cihel, jako by je anděl smrti potřel krví. V Bristolu nějaký stavitel nadělal tisíce oken s divnými, trochu maurskými oblouky, a v Tavistocku všechny domky mají

portál Princetownského vězení. Bojím se, že tím jsem vyčerpal architektonickou rozmanitost Anglie.

To nejkrásnější v Anglii jsou však stromy, stáda a lidé; a pak ještě lodi. Stará Anglie pak jsou ti růžoví staří gentlemani, kteří z jara nosí šedivý cylindr a v létě honí kuličky na hřištích golfu a vypadají tak svěže a mile, že bych si

chtěl s nimi hrát, kdyby mi bylo osm let; a staré ladies, které pořád mají v rukou pletení a jsou růžové, krásné a vlídné, pijí horkou vodu a nikdy vám nevypravují o svých nemocech.

Celkem vzato, země, která dovedla vytvořit nejkrásnější dětství a nejsvěžejší stáří, má jistě něco nejlepšího v tomto slzavém údolí.

POUTNÍK SI VŠÍMÁ LIDÍ

V Anglii bych chtěl být krávou nebo dítětem; jsa však mužem dospělým a zarostlým, díval jsem se na lidi této země. Nuže, není pravda, že Angličané nosí šmahem kostkované šaty, lulku nebo licousy; co se toho prosledního týče, jediným pravým Angličanem je dr. Bouček v Praze. Každý Angličan nosí gumák nebo deštník, placatou čepici a v ruce noviny; je-li to Angličanka, nosí gumák nebo tennisovou raketu. Příroda má tu sklon k neobyčejné huňatosti, obrůstání, kosmatosti, vlnatosti, ježatosti a všeho druhu chlupu; tak na příklad angličtí koně mají celé trsy a třapce chlupů na nohou, a angličtí psi nejsou nic jiného než směšné balíky čupřin. Jen anglický trávník a anglický gentleman se denně holí.

Co je to anglický gentleman, nedá se stručně říci: museli byste znát při nejmenším anglického číšníka z klubu nebo pokladníka na nádraží, nebo dokonce strážníka. Gentleman, to je odměřená sloučenina mlčení, ochoty, důstojnosti,

sportu, novin a počestnosti. Dvě hodiny vás dožírá váš protějšek ve vlaku tím, že vás neuzná za hodna pohledu; najednou vstane a podá vám váš kufřík, na který jaksi nemůžete dosáhnout. Tady si lidé dovedou vždy navzájem pomoci, ale nikdy si nemají co říci, leda že je to o počasí. Proto asi Angličané vynašli všechny hry, protože se při hrách nemluví. Jejich zamlklost je taková,

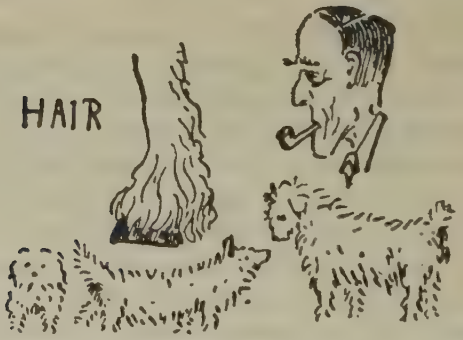

že ani nenadávají veřejně na vládu, na vlak nebo na daně; je to celkem neveselý, uzavřený lid. Místo hospod, kde se sedí, pije a povídá, vynašli bary, kde se stojí, pije a mlčí. Hovornější lidé se dávají na politiku jako Lloyd George, nebo na spisovatelství; anglická kniha musí totiž mít aspoň čtyři sta stránek.

Snad se to stalo ze samé zamlklosti, že Angličané polykají půlku každého slova, a tu druhou půlku jaksi zmáčknou; i je těžko se s nimi sroz-

umět. Denně jsem jezdil do stanice Ladbroke Grove; přijde konduktér, a já povídám: „Ledbrruk Gröv.“ „... ?? Eh?“ „Ledbhuk Ghöv!“ „... ??? Eh?“ „Hevhuv Hev!“ „Aa, Hevhuv Hov“, zaraduje se konduktér a dá mi lístek do Ladbroke Grove. Jakživ se tomu nenaučím.

Ale poznáte-li je blíže, jsou velmi milí a jemní; nikdy nemluví mnoho, protože nikdy nemluví sami o sobě. Baví se jako děti, ale s nejvážnější juchtovou tváří; mají spoustu vžilé etikety, ale při tom jsou nenucení jako štěnata. Jsou tvrdí jako z křemene, neschopní přizpůsobit se, konservativní, loyální, trochu plaší a vždy nesdílní; nedovedou vyjít ze své kůže, ale je to kůže solidní a v každém ohledu výtečná. Nemůžeš s nimi mluvit, aby tě nepozvali na oběd nebo na večeři; jsou pohostinní jako svatý Julián, ale nikdy nedovedou překročit distanci od člověka k člověku. Je ti někdy úzko, jak se cítíš osamělý ve středu těchto vlídných a ochotných lidí; ale kdybys byl malý chlapeček, věděl bys, že jim můžeš důvěřovat víc než sám sobě, a byl bys tu volný a ctěný jako nikde na světě; strážník by nafoukl tváře, aby tě rozesmál, starý pán by si s tebou hrál v koulení a bělovlasá lady by odložila čtyřstastránkový román, aby se na tebe pěkně podívala sivýma a dosud mladýma očima.

NĚKOLIK TVÁŘÍ

Avšak mám tu ještě několik tváří, které musím udat a popsat.

To je pan *Seton Watson* čili Scotus Viator; znáte jej všichni, neboť bojoval s námi jako archanděl Gabriel. Má dům na ostrově Skye, píše historii Srbů a večer hraje na pianolu u krbu s hořící rašelinou; má krásnou vysokou paní, dva nepromokavé kluky a modrooké nunátko, okna k moři a ostrovům, dětská ústa a pokoje plné předků a obrazů z Čech; jemný a váhavý člověk daleko subtilnější tváře, než bys čekal u tohoto přísného a spravedlivého skotského poutníka.

To je pan *Nigel Playfair,* divadelník; to je ten pán, co zanesl do Anglie moje kusy, ale dělá i

lepší věci, je kliďas, umělec, podnikatel a jeden z mála opravdu moderních režisérů v Anglii.

To je pan *John Galsworthy,* jednou jako dramatik a po druhé jako romanopisec, neboť, jářku, musíte ho znát po obou stranách. Je to velmi tichý, jemný a dokonalý muž s tváří kněze nebo sudího, útlý a šlašitý, udělaný z taktu, zdrželivosti a zamyšlené plachosti, nesmírně vážný, jen kolem očí se mu to

usmívá vlídnými, pozorně nabranými vráskami; má paní, která je mu velmi podobna, a jeho knížky jsou dokonalá a moudrá díla citlivého a poněkud smutného pozorovatele.

To je pan *G. K. Chesterton;* nakreslil jsem ho letícího, jednak proto, že jsem z něho mohl mít spíše jen letmý dojem, a pak pro jeho rajskou bujarost. Bohužel v té chvíli byl snad nějak stísněn situací trochu oficiální; mohl se jenom usmívat, ale jeho úsměv vydá za tři jiné. Kdybych mohl psát o jeho knížkách, o jeho poetické demokratičnosti, o jeho geniálním optimismu, byl by to nejveselejší z mých listů; ale protože jsem si vzal do hlavy psát jenom o tom, co jsem viděl svýma očima, popisuji vám rozsáhlého pána, jenž prostorovým útvarem připomíná Vik-

tora Dyka, má mušketýrské kníry a plachá, chytrá očka pod skřipcem a rozpačité ruce, jako mívají tlustí lidé, a vlající kravatu; je to zároveň dítě, obr, kudrnatý beránek a tur; má velkou, brunátnou hlavu zamyšleného a vrtošivého výrazu a na první pohled ve mně budil ostych a prudkou náklonnost; víckrát jsem ho neviděl.

A to je pan *H. G. Wells,* jednou jak vypadá mezi lidmi a podruhé jak vypadá doma; massivní hlava, silné, rozložité plece, silné a teplé dlaně; podobá se hospodáři, dělnému člověku, otci a všemu na světě. Má tenký

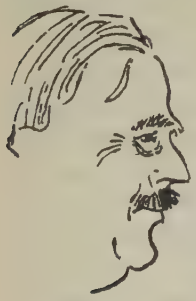

a zamžený hlas člověka, který není řečníkem, tvář popsanou myšlením a prací, harmonický dům, pěknou drobnou paní čilou jako čečetka, dva velké hravé hochy, oči jakoby přimhouřené a obestřené pod silným anglickým obočím. Prostý a rozumný, zdravý, silný, velmi informovaný a velmi obyčejný ve všem, co toto slovo má dobrého a vitálního. Člověk zapomíná, že mluví s velkým spisovatelem, protože

mluví s rozvážným a universálním člověkem. Buďte hodně zdráv, Mr. Wells.

Toto je osoba téměř nadpřirozená, pan *Bernard Shaw;* nemohl jsem ho nakreslit lépe, neboť pořád se hýbe a povídá. Je ohromně vysoký, tenký a rovný, vypadá polo jako Pán Bůh a polo jako velmi zlomyslný satyr, který však tisíciletou sublimací ztratil všechno příliš přírodní. Má bílé vlasy, bílou bradu a velmi růžovou pleť, nelidsky jasné oči, silný a bojovný nos, něco rytířského z Dona Quixota, něco apoštolského a něco, co si dělá legraci ze všeho na světě, i ze sebe sama; jakživ jsem neviděl bytost tak neobyčejnou; abych řekl pravdu, já jsem se ho bál. Myslil jsem, že je to nějaký duch, který si jenom hraje na slavného Bernarda Shawa. Je vegetariánem, nevím, zda ze zásady nebo z gourmandství; člověk nikdy neví, mají-li lidé zásady ze zásady nebo pro osobní potěšení. Má rozváž-

nou paní, tichý klavecinek a okna na Temži; jiskří životem a povídá spoustu zajímavých věcí o sobě, o Strindbergovi, o Rodinovi a jiných slavných věcech; naslouchat mu je rozkoš spojená s hrůzou.

Měl bych nakreslit ještě mnoho pozoruhodných a krásných hlav, které jsem potkal; byli to muži, ženy i hezké dívky, literáti, žurnalisté, studenti, Indové, učenci, clubmani, Američáni a všecko, co je na světě; ale musíme se loučit, přátelé; nechci věřit, že jsem vás viděl naposled.

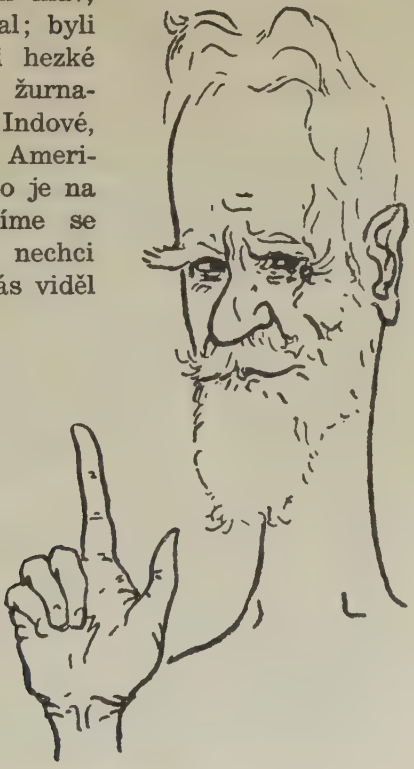

ÚTĚK

Na konec vyzradím hrozné věci; na příklad anglická neděle je strašlivá. Lidé říkají, že neděle je proto, aby se mohlo jet do přírody; není to pravda; lidé jedou do přírody, aby se v divoké panice zachránili před anglickou nedělí. V sobotu přepadne každého Brita temný pud někam uprchnout, tak jako zvěř v temném pudu prchá před blížícím se zemětřesením. Kdo nemohl uniknout, uchýlí se aspoň do kostela, aby v modlitbách a zpěvu přečkal den hrůzy. Den, kdy se nevaří, nejezdí, nekouká a nemyslí. Nevím, pro jaké nevýslovné viny odsoudil Hospodin Anglii k týdennímu trestu neděle.

Anglická kuchyně je dvojího druhu: dobrého a prostředního. Dobrá anglická kuchyně je prostě francouzská kuchyně; prostřední kuchyně v prostředním hotelu pro prostředního Angličana vysvětluje do velké míry anglickou zasmušilost a zamlklost. Nikdo nemůže zářit a trylkovat, žvýkaje pressed beef, potřený ďábelskou hořčicí. Nikdo se nemůže nahlas radovat,

odlepuje si od zubů třesoucí se puding z tapioky. Člověk hrozně zvážní, dostane-li lososa politého růžovou škrobovinou; a má-li k snídani, k obědu i k večeři něco, co za živa je rybou a v melancholickém stavu požívatelnosti se jmenuje fried sole, vydělal-li si třikrát denně žaludek černou čajovou jirchou a napil-li se zasmušilého, teplého piva, požil-li universálních omáček, kon-

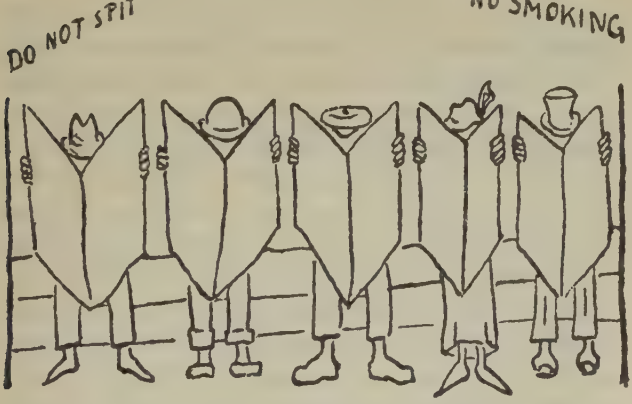

servované zeleniny, custardu a muttonu, nuže, vyčerpal snad všechny tělesné požitky průměrného Angličana a počíná chápat jeho uzavřenost, vážnost a přísné mravy. Proti tomu topinky, opékaný sýr a pečený špek jsou jistě dědictví veselé staré Anglie. Jsem přesvědčen, že starý Shakespeare se neproléval čajovým tříslem a starý Dickens se netěšil ze života nad

hovězí konservou; pokud se týče starého Johna Knoxe, nejsem si tím tak jist.

Anglické kuchyni schází nějaká lehkost a květnatost, radost ze života, melodičnost a hříšné rozkošnictví. Řekl bych, že to schází také anglickému životu. Anglická ulice není rozkošnická. Obyčejný a průměrný život není prosypán veselými hluky, pachy a podívanými. Obyčejný den nejiskří pěknými náhodami, úsměvy a poupaty událostí. Nemůžeš se sdružit s ulicí, lidmi a hlasy. Nic na tebe nemrkne přátelsky a sdílně.

Milenci se milují v parcích těžce, zahryznutě a beze slova. Pijáci pijí v barech, každý pro sebe. Průměrný člověk jede domů a čte noviny, nekoukaje napravo ani nalevo. Doma má krb, zahrádku a nedotknutelné soukromí rodiny. Mimo to pěstuje sport a weekend. Víc jsem o jeho životě nemohl zjistit.

Kontinent je hlučnější, méně ukázněný, špinavější, vzteklejší, prohnanější, vášnivější, družnější, zamilovanější, požívačný, bujný, hrubý, hovorný, nevázaný a jaksi míň dokonalý. Prosím vás, dejte mně jízdní lístek rovnou na kontinent.

NA LODI

Člověk na břehu by chtěl být na lodi, jež odjíždí; člověk na lodi by chtěl být na břehu, který je v dálce. Když jsem byl v Anglii, pořád jsem

myslil na to, co krásného je doma. Až budu doma, budu snad myslit na to, co je v Anglii vyššího a lepšího než kde jinde.

Viděl jsem velikost a moc, bohatství, blahobyt a vyspělost nevyrovnatelnou. Nikdy mi nebylo smutno, že jsme malý a nehotový kousek světa. Být malý, neurovnaný a nedodělaný je dobré a statečné poslání. Jsou veliké a nádherné transatlantiky se třemi komíny, první třídou,

koupelnami a leštěnou mosazí; a jsou malé čadící parníčky, jež hrkotají po velikém moři; je to, lidi, docela pěkná kuráž být takovým malým a nepohodlným vehiklem. A neříkejte, že jsou u nás malé poměry; vesmír kolem nás je, chvála bohu, stejně veliký jako vesmír kolem Britského

Ik zal nog eens terugkomen

Imperia. Malý parníček toho tolik nepojme jako taková velká loď; ale haha, pane, může doplout stejně daleko nebo někam jinam. Záleží na mužstvu.

Ještě mi všecko hučí v hlavě; chvíli je to, jako když člověk vyjde z veliké továrny a je

ohlušen tím tichem venku, a chvíli zase, jako by ještě zvonily všechny pobožné zvony Anglie:

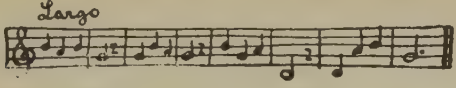

Ale už se mi do toho míchají česká slova, která budu za maličko slyšet. Jsme malý národ, a proto mi každý bude připadat, jako bych ho osobně znal. První, koho uvidím, bude obtloustlý a hlasitý člověk s viržinkou, člověk, projevující nějakou nespokojenost, cholerický, podrážděný, hovorný a se srdcem na talíři. I pozdrav bůh, jako bychom se znali.

Ta nízká proužka na obzoru, to je už Holandsko se svými větrníky, alejemi a černobílými kravkami; rovná a pěkná země, lidová, srdečná a pohodlná.

Anglický bílý břeh zatím zmizel; škoda, zapomněl jsem se rozloučit. Ale až budu doma, budu si přemílat všechno, co jsem viděl, a ať bude o čemkoliv řeč, o výchově dětí nebo o dopravnictví, o literatuře nebo o úctě člověka k člověku, o koních nebo o lenoškách, o tom, jací lidé jsou nebo jací by měli být, začnu znalecky povídat: „To v Anglii . . .“

Ale nikdo mne už nebude poslouchat.

VY ANGLIČANÉ

(K anketě Daily Heraldu)

Za svých mladších let jsem znal jenom dva typy Angličanů: jeden se jmenoval John Bull, byl tlustý a brunátný, nosil holinky a jezdecké kalhoty a obyčejně byl provázen bulldogem; druhý se jmenoval Mr. Smith nebo nějak podobně, byl dlouhý a kostnatý, nosil kostkované šaty a zrzavé licousy a vyznačoval se tím, že za každé příležitosti kladl nohy na stůl. Oba se vyskytovali hlavně v karikaturách a ve veselohrách.

Když jsem později přišel do Anglie, shledal jsem k svému zklamání, že Angličané ve zdrcující většině nenosí kostkované šaty ani licousy ani nekladou nohy na stůl; že (s výjimkou pana G. B. Shawa) nejsou nápadně dlouzí ani (s výjimkou pana G. K. Chestertona) nápadně zavalití. Tak člověk ztrácí illuse svého mládí. Naproti tomu jsem zjistil, že se Anglie téměř vším liší od kontinentu, počínajíc travou a břečtanem a končíc universitou nebo parlamentem. Mohl bych dopodrobna napsat, čím se liší Nottinghill od Sevilly; ale byl bych v rozpacích, kdybych měl

napsat, čím se obecně a bez výjimky liší obyvatelé hvězdy zvané Anglie od obyvatel hvězdy zvané Evropa. Je zajisté velký rozdíl co do zvyků a úrovně života mezi průměrným Britem a, dejme tomu, makedonským pastýřem; ale myslím, že skoro stejně nápadný je rozdíl mezi průměrným Britem ze Sněmovny Lordů a Britem z Psího Ostrova. Nejsem si jist, mají-li obě tyto třídy Britů stejné nacionální kvality a stejné národní chyby. Mohl bych napsat pojednání o přednostech Angličanů, pokud jsem je pozoroval v klubu Athenaeum, nebo o jejich nepříjemných stránkách, pokud jsem je pozoroval jako turisty v Italii; ale jsem si vědom, že ani Athenaeum ani celá Italie i se Sicilií a Rivièrou není ještě celá Anglie.

Dostalo se mi lichotivého pozvání, abych řekl Angličanům do očí otevřeně a od plic všechno, co lze vytknout jim a jejich zemi. Nuže, našel jsem ve své paměti některé temné zkušenosti, jako je anglická neděle, anglická kuchyně, anglická výslovnost a některé jiné naprosto anglické zvyky; ale říkám si, hoví-li si Angličané v těch a podobných věcech, co je nám, ostatním národům, do toho? Proč bych jim vymlouval hrozný zvyk jíst pudingy z tapioky nebo uctívat anglickou šlechtu? Mám zvláštní sympatii pro všemožné národní zvyky, ať jsou to zvyky ostrovanů z Fidji nebo ostrovanů z Velké Britanie. Těšilo by mne, kdyby skotští bankéři chodili

v kiltech a s nahými koleny, hrajíce na dudy, nebo kdyby Britové v hotelu Savoy místo foxtrotů tančili mečové tance. Jsem nakloněn považovat všechny národní zvláštnosti za positivní obohacení tohoto světa. Vážím si Anglie zejména proto, že dovedla udržet tolik svých zvyků; myslím, že k tomu bylo třeba krom jisté národní hrdosti také značného smyslu pro humor. V celku jsou domorodci britských ostrovů v očích cizince malebnější, než snad sami vědí. Málokterý národ je tak sympatický jako Angličané — s jedinou podmínkou: že se na ně jdete podívat do jejich Anglie. Tam si zamilujete jejich zvyky, jejich zdrželivou ochotu, jejich formality i prostotu a sto jiných stránek jejich britského života. Jenom insulární národ mohl vyvinout tolik charakteristických a trvalých vlastností. Největší přednost Britů je jejich ostrovanství. Ale jejich ostrovanství je také jejich největší chybou.

Pokud jsou Angličané ostrovany v Anglii, je to jejich věc; poněkud horší je, že jsou ostrovany, ať se octnou kdekoliv ve světě. Viděl jsem britské ostrovy a ostrůvky ve Francii a ve Španělsku, v Italii i u nás. Tento národ mořeplavců, cestovatelů a kolonistů nedovede vykročit z Anglie; veze ji s sebou, ať jede na rovník nebo na severní pól. Nikdy se nedovede přiblížit k jiným národům a k jejich životu. Je kosmopolitou potud, pokud v tomto vesmíru jsou anglicky mlu-

vící sklepníci, anglické golfgrounds, anglická snídaně a pokud možno anglická společnost. Udržuje se skoro úzkostlivě stranou, žije-li uprostřed jiného národa; okukuje sice jeho obrazy a architekturu a vylézá na jeho nejvyšší hory, ale neúčastní se jeho života, neakceptuje jeho radosti a nedovede se s ním setkat na jeho půdě. V Anglii i cizinec může pochopit, že v této psychologické insularitě je solidní zvyk nevtírat se a jistá plachost; ale v cizině se tyto typické britské vlastnosti snadno začnou podobat pýše, nedůvěře a sobecké uzavřenosti.

Nuže, i kdyby tomu tak bylo, byla by to čistě soukromá věc Angličanů samotných; ale přestává to být soukromou vlastností, jeví-li se cizím národům podobně i britská mezinárodní politika. Národové této planety mohou velmi často ocenit britskou politiku jako loyální, počestnou, ba i plnou dobré vůle; ale málokdy se zbaví dojmu, jako by jí něco scházelo: to „něco" by se mohlo nazvat sympatie. Britská politika je světová, protože britská říše je světová, ale ne proto, že britská mentalita je světová. Britská politika uznává jisté ideály, protože ji k tomu vede britský mravní zákon, ale ne proto, že by ji k tomu vedl jakýsi všelidský mravní zákon. Někdy podá Anglie nám ostatním pomocnou ruku jako britský gentleman; nestane se jí, aby to učinila jako bližní. Pozoroval jsem, že Angličané mají krásný smysl pro přátelství; ale zdá

se, že jsou přáteli jen mezi sebou. Je krajně snadno je milovat, pokud žijeme v Anglii nebo čteme anglické knížky, to jest pokud stojíme fysicky nebo duševně na britské půdě; ale je jaksi těžší se s nimi skamarádit, pokud stojíme na stanovisku kteréhokoliv jiného národa této planety: už proto, že oni sami, jak se zdá, o to nestojí. Posuďte sami, je-li to vaše chyba; možná, že to je — aspoň s britského hlediska — vaše národní přednost.

ŘEČ DO BRITSKÉHO ROZHLASU

Moji drazí britští posluchači,

ačkoliv tuto řeč nebudu sám mluvit, pociťuji, zatím co ji píšu, jisté rozpaky před vámi. Zdá se mi, že by nebylo slušno, abych řekl cokoliv proti vám, protože se nemůžete bránit; nemůžete mně skočit do řeči a protestovat, že nemám pravdu. Pravda, mohli byste mne vypnout nebo případně chopit se kladiva a rozbít svůj přijímač; přes to by jakési vlny (nebo co to je) pobíhaly vesmírem a roznášely křivé poznatky o ostrovanech Velké Britanie. Mimo to jsem cizinec a byl jsem v Anglii jenom jednou; proto prosím, abyste mne nepokládali za znalce, který ví o Anglii více než jiní, nýbrž právě za cizince, který se v Anglii podivil věcem, kterým vy se nedivíte.

Říkám, že jsem byl v Anglii jenom jednou. Není to tak docela pravda. Každý, kdo čte anglickou literaturu, vstupuje do té nejskutečnější a nejangličtější Anglie. Pokud tomu rozumím, anglická literatura je ještě angličtější než anglická církev nebo anglická politika; řekl bych,

že vaše knihy jsou tak absolutně anglické jako anglický venkov nebo anglická rodina. Nic víc snad nepotřebuje být řečeno k chvále vaší literatury.

Zdá se, že ostrované Velké Britanie žili dlouho a doposud žijí ve zvláštním klamu. Cestují po celém světě, domnívajíce se, že povodí řeky Niger nebo Amazonas je romantičtější a pitoreskněji než na příklad okolí říčky Cam. Stalo se mi v Londýně, že jsem byl představen jednomu gentlemanu. „How do you do," řekl přívětivě, „byl jste v Číně?" Tehdy jsem se nepokusil vyložit mu, že nemyslím na Čínu, jelikož právě objevuju Anglii, a že podle mého mínění je Anglie stejně exotická krajina jako Čína. Není nemožno, že ten gentleman v tuto chvíli naslouchá mému povídání; rád bych mu řekl, že od té doby jsem sice nebyl v Číně, ale v několika jiných zajímavých zemích, a že žádná z nich nebyla tak podivná a překvapující jako Veliká Národní Reservace Anglosasů a Kaledonců, po které jsem putoval tehdy. Žádná země neuchovala víc své původní přírody a svých kmenových zvyků než Anglie. Potkal jsem cestující Angličany na příklad v Seville, v Girgenti nebo v Perugii; ať jsou kdekoliv, vezou s sebou ve svých zvycích i názorech kus Anglie, tak jako Beduin s sebou vozí svůj modlicí koberec, a nejsou s to z ní vykročit. Mám jakési podezření, že tím způsobem vznikla Britská Říše: že nějaký Brit při-

stal na neznámém břehu a založil tam golfové hřiště, anglickou neděli, obchod, horkou vodu a domek s cihelným krbem. Všude, kde se zastaví Angličan, vznikne britský ostrov. Cestující Angličané jsou putující britské ostrovy. Někdy to platí i o britské politice, ale to je, jak říká Mr. Kipling, jiná povídka.

Mám-li vypočítat několik věcí, které u vás bijí cizinci do očí jako zvlášť anglické a následkem toho mimořádně malebné, začnu hned půdou, po které chodíte. Vzpomínám si na bílou křídu Doveru a červené skály devonské, na růžovou žulu z Inverness, zelený kámen Jezerního kraje a modrou břidlici Severního Walesu, nebo na černé, hnědé, brunátné i suříkově červené cihly, ze kterých jsou stavěny staré domky vašeho starého venkova. Řekne-li mi někdo, že Anglie není tak barevná jako Orient, poradím mu, aby se podíval na půdu Anglie. Myslím, že národ, zrozený na půdě, která tak oplývá barvou, nemůže nikdy zestárnout nedostatkem fantasie.

Druhý veliký dojem, se kterým se potká poutník v Anglii, je anglický trávník, neboť nejenom je zelený a hustý jako žádný jiný trávník na světě, ale smí se po něm chodit. Domnívám se, že Anglie se stala zemí svobody proto, že tam bylo dovoleno šlapat po trávníku. Snad proto také měla Anglie v dějinách tak málo revolucí, že Britové mohli svůj instinkt svobody stále uká-

jet pouhým kráčením po lukách. Nepovažuju za vyloučeno ani to, že Britanie počala ovládat vlny tím, že v nich viděla cosi jako veliký trávník, po kterém je dovoleno se ubírat, kamkoliv se komu zachce. Ať je tomu jakkoliv, pro kontinentálního člověka jsou anglické trávníky velkou zkušeností.

Třetí mohutný dojem jsou anglické stromy. Jsou totiž neobyčejně staré a veliké, a poutník na nich shledává, že staré věci mohou být opravdu živé. Všude jsou staré stromy, ale v Anglii jsou téměř jenom staré stromy. Jeden botanik mně vysvětloval, že jejich zvláštní košatost má cosi co dělat s anglickým klimatem, ale já myslím, že má víc co dělat s anglickou zálibou ve starých a ctihodných věcech, jako je tradice, jako je sněmovna lordů, jako jsou Oxfordské koleje a tak dále. Myslím, že takový strom v Anglii roste od začátku proto, aby se jednou stal prastarým a košatým stromem, důstojným jako katedrála; zdá se mi, že Anglie je země, kde i lidé objevili tajemství, jak stárnout krásně a důstojně. Chce-li kontinentální člověk někoho nebo něco zvlášť něžně oslovit, užije diminutiva a označuje milované věci jako „malé"; ale Angličan je nazývá „dear old". V Anglii je mnoho věcí, které jsou ve velké vážnosti ne proto, že jsou užitečné, ale proto, že jsou staré. Řekl bych, že Angličané žijí v hlubším a rozlehlejším času než národové méně konservativní; v jejich pří-

tomném čase jsou přítomny i minulé věky. Když jsem po prvé viděl anglické právníky v parukách (bylo to v Edinburku), pochopil jsem jedno z tajemství anglického tradicionalismu, totiž smysl pro humor. Je větší šprým, nosí-li někdo paruku z 18. století, než nosí-li obyčejnou a nehistorickou pleš. V mnohých případech se zdá, že vaše schopnost, uchovat staré tradice, vyplývá z vaší dobré vůle nekazit žádný šprým.

Nuže, mohl bych — počínaje geologickým složením a vegetací — pokračovat ve zvláštnostech Anglie; mohl bych po stupních stvoření vystupovat k vyšším a vyšším bytostem, ke kravám a ovcím, ke koňům a psům a k zvláštnímu postavení, kterému se těší v Anglii, až bych došel k nejvyšším oblastem, ve kterých jsou děti, kluby, koleje, gentlemani, butleři a londýnští strážníci. Osměluju se říci, že žádná exotická etnografie neoplývá úkazy pozoruhodnějšími než normální anglický život. Válečné tance Centrálního Bornea nejsou o nic zajímavější než anglické sporty. Indičtí fakiři nejsou fantastičtější nežli řečníci z Hyde Park Corner. Rodinný život Abrahamův nemohl být patriarchálnější než anglický weekend. Tajné spolky afrických domorodců nejsou rituálnější než anglické kluby. Jak vidíte, mluvím jenom o úkazech více méně veřejných; je možno se domnívat, že mimo to je spousta anglických zvyků privátnějšího charak-

teru, které žádný vysoce učený profesor dosud nesebral a neprozkoumal.

Prodlévám u zvláštností britských ostrovanů proto, abych zdůraznil právě insularitu anglického charakteru. Jsou cestovatelé, kteří považují Anglii za kus Evropy, a jiní, kteří ji pokládají za ostrov; pokud mne se týče, řekl bych spíše, že Anglie je svět pro sebe. Patrně jenom z úsporných důvodů (neboť vesmír, jak nás učí Einstein i Eddington, je konečný) nebyla Anglie stvořena jako samostatná planeta; ale mohla by jí být docela dobře. Mohla by být tajemnou zemí v neznámém moři, kam by se jenom náhodou dostal na lodní trosce plavec zahnaný bouří. Vrátiv se potom jako Gulliver se svých cest, vypravoval by kontinentálním posluchačům asi toto:

„Když jsem byl devět dní a devět nocí hnán mořskou bouří, uviděl jsem břeh sto stop vysoký, bílý a hladký jako stěna domu nebo hradba. Vystoupiv na tu skálu, našel jsem nahoře veliký park. Nejsou tam pole, ani lesy, ani vinice, nepěstuje se tam obilí ani řepa jako u nás, ale jenom trávníky a stromy jako v parku. V tom parku, zvaném Anglie, žijí lidé celkem podobní nám Evropanům; mají tam domky s vysokými komíny, ale kolem těch domků nejsou jako u nás mříže nebo zdi, které by bránily v přístupu cizím lidem, nýbrž jenom tabulka, na níž je napsáno mocné a čarodějné slovo."

„Jaké slovo?“ ptali by se posluchači.

„Slovo ‚Private‘,“ pokračoval by dobrodruh. „To slovo má v té zemi tak čarodějnou moc, že nahradí mříže i hradby. Potom jsem vsedl do vlaku a jel jsem do hlavního města. Ve voze se mnou seděl jeden muž, ale nepodíval se na mne a vůbec se se mnou nedal do řeči a nepočal se vyptávat, kam jedu a co tam chci.“

„To není možné,“ zvolali by kontinentální posluchači. „Což byl ten muž němý?“

„Nebyl,“ řekl by dobrodruh, „ale v té zemi mají lidé zvyk mlčet a neradi se seznamují. Ale když jsem chtěl vystoupit z vlaku, vstal ten muž a pomohl mi s mými zavazadly, aniž na mne promluvil nebo se na mne jen podíval.“

„To je zvláštní lid,“ mínili by posluchači.

„Je,“ řekl by mořeplavec, „ale budete-li mne pořád vyrušovat, nebudu nikdy hotov. To hlavní město je rozlohou největší město na světě; uprostřed města je veliký trávník, řečený ‚Hyde Park‘, a tam se pasou ovce jako na venkově. Tam také se může postavit kdo chce a kázat, jakou víru chce. Nikdo mu to nezakazuje a nikdo se mu nesměje. Je tam mnoho milionů lidí, a nikdo se neplete druhému do jeho záležitostí. Viděl jsem tam rvát se na ulici dva opilé; nad nimi stál policista, ale nepletl se jim do toho a nerozehnal je; jenom dozíral na to, aby jejich boj byl poctivý. Když jsem se poněkud naučil jazyku těch ostrovanů, shledal jsem, že obyčejně

neříkají: ‚prší' nebo ‚dvě a dvě jsou čtyři', ale: ‚soudím, že prší,' ‚spíše bych myslel, že dvakrát dvě jsou čtyři' a podobně. Je to, jako by stále a vědomě ponechávali druhým volnost být jiného mínění. Všiml jsem si, že tam je dokonce každému volno běhat po trávníku."

Tu by se kontinentální posluchači déle nezdrželi a řekli by tomu dobrodruhovi: „Mr. Čapek, vy jste veliký lhář!"

*

Nejsem lhář. Mohl bych pokračovat a vypočítat tisíc a jeden rozdíl mezi životem anglickým a kontinentálním, mezi mravy, zvyky, obyčeji a manýrami u nás a u vás, ale jsem si vědom, že tím bych nevystihl to, co je na Anglii nejcharakterističtější. Anglie totiž je země antinomií. Je nejkrásnější a zároveň nejošklivější ze všech zemí, které jsem kdy viděl. Vyvinula nejhroznější moderní industrialism a při tom uchovala nejpůvodnější bukolický život. Je nejdemokratičtější ze všech národů a při tom má v úctě nejstarší přežitky aristokracie. Je zároveň puritánsky vážná i dětinsky veselá. Má v sobě nejvíc tolerance a zároveň nejvíc předsudků. Je nejsvětovější ze všech států, ale přes to nejméně zbavená lokálních a provinciálních citů a zájmů. Její obyvatelé jsou neobyčejně plaší a zároveň neobyčejně sebevědomí. Spojují

v sobě maximum osobní svobody s maximem loyality. Anglický život je utkán ze střízlivého common sense a z iracionalismu Alicina Světa divů. A tak dále. Anglie je země paradoxů; proto zůstává zemí tajemnou.

*

Ale je na čase, abych se dostal k jádru věci. Tato Anglie, tato stará, paradoxní, partikulární, insulární, anglická Anglie, zkrátka tato vaše Velká Britanie není Anglií celou. Všude ve světě, kde vidíte parlament, vidíte kus Anglie; neboť Anglie zrodila parlamentarismus. Všude, kde potkáte politickou demokracii, nalézáte kus anglického duchovního teritoria; neboť Anglie první v našem světě vytyčila ideály demokracie. A všude na této planetě, kde platí ideály osobní svobody a důstojnosti, tolerance, úcty k individualitě a nedotknutelnosti lidských práv, tam je kulturní dědictví Anglie, a vy nepohlížíte na cizí země, nýbrž na Větší Anglii, která je domovem většiny civilisovaných lidí. Nuže, každý boj o uchování demokracie je zároveň boj o tuto Větší Anglii, o tuto duchovní říši, která daleko přesahuje hranice Velké Britanie. Tento boj, nebo, pacifičtěji řečeno, tento vývoj světa rozhodne o osudu jistých zásad a hodnot a ideálů, ve kterých se projevil duch Anglie; dnes opravdu jde o jejich úchovu nebo zánik. Řekl bych, že

anglické pobřeží se začíná všude tam, kde jsou v platnosti hodnoty svobody. Na tomto světě je mnoho Doverů, ale musíte je hledat na morální mapě světa.

Doufám, že touto úvahou nepřekračuju téma, které mi bylo uloženo. Máte-li tu trpělivost, že posloucháte, jak se cizí poutník dívá na Anglii, dopřejte mu, aby při tom myslel i na tu širší oblast, která byla utvářena také Anglií, na toho ducha Západu, který by se nezrodil bez Anglie. Mám stejně rád Anglii pro její osobitost jako pro její universalitu. Jednou mi kdosi položil otázku, která země se mi nejvíc líbí. Řekl jsem mu: „Nejlepší krajina, kterou jsem viděl, je v Italii, nejlepší život, který jsem pozoroval, ve Francii, nejlepší lidé, které jsem potkal, v Anglii; ale žít mohu jen ve své zemi." Nuže, nemnozí z vás znají tu zem, ve které na vás myslím. Před třemi sty lety nechal váš Shakespeare ztroskotat líbeznou Perditu na pobřeží českém. Byl to zčásti omyl a zčásti to bylo předčasné. Nemáme mořského břehu, a teprve v přítomných dobách můžeme jistým právem říci: „Také my jsme Dover, a naše hranice jsou útesy Západu."

OBSAH

ANGLIE

První dojmy 9
Anglický park 13
Londýnské ulice 16
Traffic 20
Hyde Park 25
V Natural History Museum 30
Poutník probírá další Musea 34
Poutník vidí zvířata a slavné lidi . . 38
Clubs 41
Největší Vzorkový Veletrh 46
East-End 53
Country 57
Cambridge a Oxford 62
Poutník navštěvuje Katedrály . . . 67

CESTA DO SKOTSKA

Edinburgh 72
Loch Tay 76
„Binnorie, ó Binnorie“ 81

Terra Hyperborea 86
„But I am Annie of Lochroyan“ . . . 90
Jezerní oblast 96

SEVERNÍ WALES 101

LISTY O IRSKU 105

ZASE V ANGLII
Dartmoor 109
Přístavy 112
Merry Old England 116
Poutník si všímá lidí 121
Několik tváří 124
Útěk 130
Na lodi 133
Vy Angličané 136
Řeč do britského rozhlasu 141